

ЗА СЪМЕТО.

Попеже вѣднага слѣдъ вършидба ще послѣдва сѣйдбата, то съ слѣднитѣ си рѣдовце на кѣсо ще обърна вниманието на читателятъ на сл. „Сѣячъ“ върху значението и важпостѣта на сѣмето, отъ което немалко зависи бѣдѣщата добра или лоша жетва.

Който иска отъ каквато и да е сѣйдба да получи богата жетва, трѣбва най-напрѣдъ да избере и посѣе най-доброто сѣме, защото плодородието не зависи само отъ якостѣта и обработката на почвата, но твърдѣ много и отъ качеството на сѣмето, което се засѣва. Съ много опити е доказано, че при едни и същи условия доброто сѣме много по-богата и по-изобилна жетва дава, отколкото слабото и не добръ развитото сѣме. Тѣй напр. било направено опитъ съ три вида ячменикъ, като отъ всѣки видъ било взето по 100 зърна, които тежали: отъ I-вия 4.2 грама, отъ II-ия 3.7 гр. и отъ III-ия 3.2 гр., и при еднакви условия били засѣти. Слѣдъ прибиране на посѣтото било констатирано, че III-ия видъ ячменикъ е далъ 15.3% по-малко отъ II-ия, а пъкъ II-ия 15.3% по-малко отъ I-ия видъ.

Съ подобни опити за всѣки земеделѣчески растення е било доказано и потвърдено, като колко голѣмо влияние има сѣмето върху множеството и качеството на жетвата. Причината на всѣчко това се състои въ направата на самото зърно. Всѣко едно зърно се съставя отъ тѣй парѣчения *кълмъ* (зародището на бѣдѣщото растение) и отъ *бѣлѣзка* (ендосперма), който е складѣщето на храната на кълна прѣзъ първото врѣме на неговото развитие. Това е вестрата — прикѣта, която дава материнското растення на своето дѣте, т. е. на кълна, за прѣзъ живота, за да има отгдѣ да се храни, докато той бѣде въ състояние самъ да се прѣхранва. Тая минута обаче

настава чакъ тогава, когато младото растение покара първото листче изъ земята. Колкото повече сѣмето съдържа запасни материи, толкова по-силно ще да се развие неговото зародище; силното и мощно обаче развитие на кълна е основата на развитието на самото растение и най-добра сигурност за постиганиято на най-голямъ доходъ.

Колкото едно зърно е по-едро и по-тѣжко, толкова повече бива запасътъ на резервнитѣ материи и толкова по-сигурно е прѣуслѣвяването на растението.

И сѣмето има дарбата да прѣнася своитѣ добри или лоши качества на своето потомство; както не може да се иска и очаква, щото единъ лошъ бикъ и една лоша крава да дадатъ хубаво теле, тъй сжщо и не може да се очаква отъ лошо сѣме богата жетва. Сжщо и тукъ може да се рече: „*Каквото е сѣмето, такова е и плътмето*“. На всичкитѣ тия условия въ практиката не се обръща нужното внимание, така щото много отъ земледѣлцитѣ продаватъ най-добритѣ си храни, като се помамватъ отъ добритѣ цѣни и засѣватъ срѣднѣо качество сѣме даже отъ части и поврѣдено, а нѣкои даже и отсѣвки (кесмикъ). Съ тѣзи си постѣпка разбира се тѣ сами на себе си врѣдятъ, тъкмо така както когато нѣкой макусулджия скотовѣдецъ продаде най-добритѣ майки и остави за макусулъ такива, които никои не иска да купи. По тая единствена причина трѣбва да се обърне най-голяма грижа на сѣмето; *за сѣме винаги трѣбва да се взема най-доброто качество храна*, защото само по тоя начинъ има най-добра гаранция, че то ще да може най-добре да се развие и даде възможната най-добра жетва. За това трѣбва винаги да се взима сѣме отъ такава нива, която е най-силна, която е дала най-голямъ доходъ, която е била най-добрѣ и на врѣме прибрана. Само доброто сѣме може да ни даде най-добрата гаранция, че растениятата, които ще поникнатъ отъ него, ще могатъ да противодѣйствуватъ най-добре противъ влиянието на неблагоприятното врѣме, както и на растителнитѣ и животински пакостници, които по-буйно и по-бърже ще да се развиватъ и по този начинъ ще могатъ най-лесно да прѣодолятъ на врѣдителнитѣ влияния.

Отъ еднаквостта на сѣмето зависи и еднаквииятъ растежъ на посѣва. Затова, който засѣва разхѣсено голѣми и малки зърна, ще да има на нивата си смѣсено едри и дребни растения, които нееднакво бързо ще да се развиватъ и затова

неедновременно ще да зрѣятъ и нееднаква жетва ще да даватъ.

Опрѣдѣленото за посѣвъ сѣме трѣбва да бѣде *здрaво*, защото ако кълливостъта му е поврѣдена, неможе да се очаква добъръ приходъ, тъй като по-големата частъ отъ него нѣма нито да поникне. Сѣме покарало, мухлясало, свито, съ лоша боя, поврѣдено при вършидбата и пр. не е добро за посѣвъ.

Слѣдователно за посѣвъ трѣбва да се избира сѣме, което да бѣде еднакво едро, пълно, съ нормална боя, лѣскъво, не-поврѣдено и безъ миризма.

Освѣнъ това сѣмето трѣбва да бѣде още *прѣсно*, защото е извѣстно, че старото сѣме губи своята кълливостъ. Отъ направенитѣ опити доказано е, че отъ 100 зърна разни сѣйдбени произведения, скътани въ обикновенни хамбари, сж поникнѣли:

	старостъта на сѣмето: години				
	I	II	III*)	IV	VI
отъ пшеницата	96	84	60	73	4
„ ржъта	100	48	0	0	0
„ ячменка	89	92	33	48	0

Старото сѣме обикновено поклнява по-полѣгка и по-вечето пжти дава по-слаби растения отколкото прѣсното. За-ради това, когато се купува отъ неизвѣстно мѣсто сѣме или пжкъ се взема на заемъ, то трѣбва непрѣмънно да се про-врѣри неговата кълливостъ.

Друго условие за доброто качество на сѣмето е неговата *чистота*; въ него не трѣбва да има нищо смѣсено, а особно никъкви плевели. Такива примѣси въ сѣйдбитѣ често пжти попадатъ по невниманието на земледѣльца (слабо чистене, боднотия и др.). Всичкитѣ тия примѣси, главно сѣмето на плевелитѣ, биватъ твърдѣ вредителни на успешния растежъ на посѣвитѣ. Не само че съ тѣхъ се понижава кълливостъта и слѣдователно доходностъта на посѣвитѣ, но сжщеврѣменно на посѣтото се отнема нужната храна, свѣтлина и др., безъ да се обръща внимание на това, че и добятата храна ще бѣде нечиста и нивата ежегодно все повече и повече ще бурсе-нясва. Напразно за това не се казва: „*Който буренъ сѣе,*

*) Тригодишнитѣ сѣмена пропсхождатъ отъ лоша година, затова четп-ригодишнитѣ иматъ по-голямъ процентъ кълливостъ.

буренз жене“, въ което всѣки земеделѣецъ вѣрва, да се е увѣрилъ. За това прѣпорѣчва се на всѣки земеделѣецъ, прѣди да сѣе да прѣчисли добръ сѣмето прѣзъ тѣй нареченитѣ триори. Такива триори, разбира се, не е нужно всѣки земеделѣецъ да си купува, понеже е доста скъпъ урѣцъ; такъвъ единъ триоръ е достатъченъ за цѣло село или понѣ за 10—20 земеделѣчески сѣмейства, които задружно могатъ да си купятъ, или пъкъ земеделѣческитѣ селски дружества да иматъ грижата да набавятъ дружествени триори за употреба отъ членовѣтѣ. Освѣнъ това, доколото ни е извѣстно, почти въ всѣка община има подобни общински триори, отъ които всѣки може даромъ да се ползува.

Когато обаче стане нужда да се купуватъ каквито и да било сѣмена, като дѣтелна, люцерна, ленъ, конопи и др., то трѣбва да се купува отъ познати и честни лица или отъ такива фирми, които гарантиратъ за чистотата и кълнливостта на сѣмето. Кога се купува каквото и да е сѣме не трѣбва да се гледа цѣната му, а качеството. Освѣнъ това трѣбва да се знае мѣстоприсхождението и качеството на почвата, защото винаги трѣбва да се взема сѣме за посѣвъ отъ мѣсто по-студено, по-сурово и по-слабо, но не отъ добри и яки мѣста.

Ако се заблѣжи, че нѣкоп земеделѣчески посѣви слѣдъ врѣме се изродятъ, то трѣбва вѣднага *сѣмето да се промѣнява*. Това главно е нужно за ония земеделѣчески растения, които сж донесени отъ други страни и които подъ влиянието на нашитѣ домашни, необлагородени поради слѣдъ нѣколко врѣме се изродяватъ. Причината на това е дѣйствието на неблагоприятнитѣ културни условия, защото такива растения отъ сѣме въ своето първично отечество много добръ впрѣятъ, а тукъ у насъ, ако искаме да ги удържиме при доброто имъ качество, то трѣбва отъ врѣме на врѣме да подновяваме първото имъ сѣме. Не трѣбва обаче никой да забравя, че който иска да увежда нови породи сѣмена, то той трѣбва да опита съ малко и послѣ повече. Сѣтнѣ не е прѣперхително да се замѣнятъ нашитѣ добръ извѣстни земеделѣчески растения, на които доходността е много добръ извѣстна, защото съ чуждитѣ ще да се само поврѣди и на нашитѣ.

Въ заключение ще прибавя, че желателно би било и свѣта длъжностъ е на нашитѣ по-заможни земеделѣци, щото да се опитатъ вѣднажъ за винаги да почнатъ да сѣятъ и до-

биватъ чисти Храни, за да може постепенно-постепенно да се исчисти отъ тържището на българскитѣ землени пропъждения оная вавилонска нечиста смѣсца, която подбива въ странство името и кредита на българското добро земледѣлие.

„Кой каквото съе, такова и ще жене“.

Ј.

Развалянието на млѣкото.

Нѣма нито една течность, която така скоро и тѣй лесно да се разпаля, както млѣкото. По своя съставъ то прѣдставлява най-удобната почва за размножаване на всевъзможни бактерии, които по отличителнитѣ си свойства даватъ му различни боп, меризми и гъстота.

Недавна г-нъ М. Георгиевъ описа занечистиванieto на млѣкото съ тѣзи бактерии и тѣхното огромно количество, което може да се срѣщне въ всѣко смърсено млѣко. Ний тукъ искаме да укажемъ въобще на всичкитѣ разваляния, които могатъ да се случатъ въ млѣкото, било отъ причини, които произхождатъ още отъ самия добитѣкъ, било отъ добитѣка и външни, било само отъ външни причини.

I *Измѣнения на млѣкото, които ставатъ въ самия организъмъ на животното, отъ което се получава млѣкото.*

1) Всѣки отъ насъ знае, че млѣкото има една особена меризма и вкусъ и даже различни меризми и вкусъ споредъ животното, отъ което произхожда; напр. овчото, биволското, кравешкото, кобилешкото и пр. млѣка се отличаватъ едно отъ друго по особната мерисъ и специфиченъ вкусъ, по щомъ се дава на млѣчния добитѣкъ да яде извѣстни растения, вкуса и меризмата на млѣкото се измѣняватъ, напр. млѣкото отъ кози, които сж пасли бѣзъ, е горчиво; крави, които се хранятъ съ зеле, даватъ млѣко, което мерисе на зеле. Извѣстни лѣкарства, които се даватъ на животнитѣ, минаватъ прѣзъ млѣкото и му даватъ особна мерисъ, като подовитѣ съединения; даже лѣкаритѣ употребяватъ тоя пѣтъ, за да цѣратъ малкитѣ дѣца чрѣзъ млѣкото на майкитѣ, когато не искатъ да зематъ нѣкое лѣкарство.

2) Кърваво млѣко. — Случава се, че млѣкото има цвѣтъ червеникавъ. При разни болѣсти, при възпаление на вимето, при млѣчната трѣска, при кървопикането и пр. червенитѣ тѣлца отъ кръвта минаватъ прѣзъ малкитѣ кръвни сѣдове, падатъ въ млѣчните канали и боядисватъ млѣкото червено. Червеното млѣко прави отвращение на хората и то не е добро за ядене, а може да служи за храна на прасета и малкитѣ кучета.

3) Прѣсечено. — Когато възпалението на вимето продължава по-дълго врѣме, или когато животнитѣ страдатъ отъ „прѣсека“, тогава млѣкото се прѣсича още въ вимето, обръща се на прѣвара; като се доп, то излиза като жълта вода и на парчета. Такова млѣко за нищо не струва.

4) Зърнесто млѣко. — Когато водата или храната, които се даватъ на животнитѣ, съдържатъ въ изобилие разни варовити соли, тогава въ вимето се образуватъ много дребни зърна, като просо и по-голѣми, съ гладка поврѣхностъ и сиво-жълтеникавъ цвѣтъ; тия зърна — доста твърди — до дѣто сѣ дребни, излизатъ лесно съ млѣкото, но когато станатъ по-едри, запушватъ млѣчните отвори и не може да се извадатъ.

5) Боядисано млѣко. — Има много трѣви, даже и цѣли пасбища, които даватъ на млѣкото цвѣтъ жълтеникавъ или розовъ, споредъ цвѣта на материята, която изобилствува въ трѣвата. Понѣкога млѣкото има цвѣтъ жълто-зеленъ; това се случавъ, когато животното страда отъ болѣсти на черния дробъ, тогава частъ отъ жлъчката се поглѣща отъ кръвта и излиза чрѣзъ млѣкото, на което дава и своя цвѣтъ.

6) Заразително млѣко. — Когато млѣкодающитѣ животни страдатъ отъ нѣкоя микробична болѣстъ, отъ която има поврѣди и въ вимето, както това се случва при охтиката, тогава въ млѣкото се намиратъ микробитѣ на тая болѣстъ и чрѣзъ него болѣстъта може да се прѣдаде на всѣки другъ организъмъ, който би го консумиралъ сурово или не добрѣ прѣварено. Многобройни опити и частни наблюдения на много учени хора напълно потвърждаватъ, че извѣстни микробични болѣсти могатъ да се прѣдадатъ отъ едно животно на друго чрѣзъ млѣкото.

II *Измѣненія на млѣкото, които ставатъ въ самия организъмъ и отъ външни причини.*

1) Провлачено, лепливо млѣко. — Още при самото доене

или само нѣколко часа слѣдъ издойването млѣкото става лепливо за прѣситѣ, провлача се отъ лъжицата, много по-скоро се прѣсича, отколкото здраво млѣко, малко въскисело и има вкусъ на прокиснало млѣко. Когато млѣкото става лепливо слѣдъ издойването, тогава сигурно причината се намира въ нечиститѣ сѣдове; въ такива сѣдове да се туря млѣко и отъ най-здрави животни, то пакъ ще стане лепливо; а когато млѣкото още при издойването е лепливо, тогава причината се намира въ самото вѣме, т. е. микроба, който така измѣнява млѣкото, е влѣзналъ въ млѣчните канали. Щомъ въ нѣкое стопанство се забѣлѣжи, че млѣкото е провлачено, лепливо и лесно се прѣсича, трѣбва всичкитѣ сѣдове, въ които се държи да се испарятъ и измиятъ много внимателно, даже съ малко сода; а ръцѣтъ на хората, които доятъ, всекога добрѣ да се измиватъ прѣди доенето.

2) Горчиво млѣко. — Понѣкога млѣкото още при издойването има единъ особенъ горчивъ вкусъ; това най-често се случавя кждѣ края на доиния периодъ и обикновенно млѣкото само отъ една или двѣ боски е горчиво, а отъ другитѣ си е сладко. Другъ пжтъ млѣкото се вгорчува слѣдъ издойването: въ първия случай причината се намира въ вѣмето, въ втория — въ нечиститѣ сѣдове. Отъ подобно млѣко каквото и да се направи, било масло, било сирене, тѣ иматъ горчивъ вкусъ. Вгорчаването на сиренето и маслото става отъ сѣщия причинителъ, отъ който горчи и млѣкото. Такова млѣко има твърдѣ малко каймакъ и много скоро се вкисва.

3) Не подсирване на млѣкото. — За да се получи добро сирене, това много зависи отъ подготовката и умѣнieto на сиренара, зависи сжщо и отъ сирещето; но тукъ важна роль играе млѣкото, тъй като то е единствения елементъ, който се обръща на сирене чрѣзъ прѣсичането му съ сирещето. Случавя се обаче, щото съ 2 и 3 пжти по-голъмо количество сиреще отколкото обикновенно и въ расстояние на 2, на 3, даже и на 4 дена да не се подсиря млѣкото; то се вкисва, но не се подсирва или ако се посхване малко, то е съвсѣмъ незначително. До сега още не е добрѣ извѣстна причината, която прави млѣкото да не се подсирва.

4) Непзбутване на млѣкото. — Нѣма къща, която експлоатира добитѣка за млѣко и прѣработва млѣкото на масло, да не е испытвала тая неприятность. Туря се млѣкото въ

маслобойката, както всѣкога, бие се съ часове млѣкото, то се пѣни, образуватъ се малки тлѣсти зърна, но не се схващатъ и не даватъ масло. Нѣма по-отекчителна работа за стопанкитѣ отъ тая, когато млѣкото не се избива; трѣбва часове да се продължава тая уморителна работа и въ края съвсѣмъ незначително количество несхванато масло се получава. Забѣлѣжило се е, че когато добитѣка се храни съ фабрични отпадки отъ маслодайни сѣмена, или кждѣ края на млѣкодояния перподъ млѣкото много трудно се избива на масло; освѣнъ това има известни микроби, които правятъ да не се избива млѣкото.

5) Кисело млѣко. — Подъ това название нашитѣ чататели не трѣбва да разбиратъ киселото млѣко, което се продава по улицитѣ или се приготвява въ домакинствата и направено кисело чрѣзъ подкваса; тукъ се разбира „кисело млѣко“, което още при доснето, безъ да бѣде съсирено, има киселъ вкусъ и много скоро се прѣсича. Киселината на млѣкото въ тоя случай зависи отъ храната, или добитѣка се е напасалъ съ трѣви, които съдържатъ голѣмо количество киселина, или пъкъ се храни исклучително съ ферментирана храна, на която киселинитѣ минаватъ прѣзъ млѣкото. Бързото прѣсичане на киселото млѣко става отъ разни микроби, които сж паднали въ него слѣдъ издойването, или пъкъ се намиратъ въ самитѣ сждове, дѣто се държи млѣкото.

За избѣгване на всичкитѣ измѣненія и разваляния на млѣко, за които е дума по-горѣ, необходимо е да се промѣни храната на млѣкодающитѣ животни и да се държи извънредна чистота, както въ помѣщението, дѣто се помѣщаватъ животнитѣ, така и сждоветѣ, въ които се държи млѣкото. Ржцѣтѣ на хората, които доятъ добитѣка и които прѣработватъ млѣкото, трѣбва всѣкога да сж добрѣ измити.

III Измѣненіята на млѣкото само отъ външни причини.

1) Синьо млѣко. — Едно отъ най-честитѣ и най-неприятнитѣ поврѣждания на млѣкото е измѣняване цвѣта му отъ бѣлъ на синъ. Това измѣнение на цвѣта най-много се случавалѣтъ и есень и въ млѣкото отъ всичкитѣ домашни животни. При издойването млѣкото е съвсѣмъ нормално, не се прѣсича при варенето; но слѣдъ единъ день близо до стѣнитѣ на сжда, въ който се държи млѣкото, се забѣлѣзва една синя ивица, която бързо обвзема цѣлата поврѣхность и дълбочина

на млъкото и щомъ всичкото млъко посинѣе, каймака му започва да се дига на шупли. Въ такива завѣдения, въ които млъкото посинява, направеното сирене отъ съвършено чисто млъко сжщо придобива синъ цвѣтъ; съ това се доказва, че въ самото завѣдение се намира единъ специаленъ микробъ, който при своето размножаване, било въ млъкото, било въ друга нѣкоя течностъ, да отдѣля една синя боя и тая боя е, която дава синъ цвѣтъ на млъкото и на сиренето. Забѣлѣзано е, че това боядисване на млъкото много трудно се прѣмахва; изисква се голѣма чистота, голѣмо старание, за да може да се унищожатъ тия микроби; за постиганиято на това трѣбва всичкитѣ металически сждове да се туратъ и държатъ известно врѣме въ фурната слѣдъ изважданieto на хлѣба, да се печисти, измѣте и пазие добръ помѣщението, въ което се държи добитъка и сждоветѣ, да се опушатъ добръ съ кюкюртъ и стѣнитѣ измажатъ съ киречъ, а дрѣхитѣ на прислугата да се възваратъ. Само по тоя начинъ е възможно да се отърве завѣденieto отъ посиняването на млъкото. Ако и слѣдъ това млъкото пакъ се боядисва, то показва, че има нѣкое кюше, нѣкой сждъ, приборъ или друго нѣщо, което не е било добръ прѣчищено и трѣбва на ново всичко да се прѣчисти.

2) Сирѣдливо млъко. — Слѣдъ 1—2 дена отъ издойваниянето млъкото започва да издава една отвратителна меризма, която много прилича на меризмата отъ развалени яйча; млъкото започва да шумоли и да испуща газове. Причината на подобно разваляне на млъкото се намира въ много мръсното държане на сждоветѣ, които служатъ въ млъкарството, а така сжщо въ немарливостта на хората, които доятъ добитъка и прѣработватъ млъкото. Едно коренно прѣчистване на всичко въ завѣденieto и на самитѣ хора е достатъчно да се избѣгне подобно разваляне на млъкото.

3) Червено млъко. — И по-горѣ ний говорихме за млъко съ червенъ цвѣтъ, но това се случавя, когато вимето е нѣщо болно и млъкото още при издойваниянето е червено. Има случаи, щото млъкото при издойваниянето да има нормаленъ цвѣтъ и само слѣдъ известно врѣме — слѣдъ 10—15—24 часа — да почне да придобива червенъ цвѣтъ. Това показва, че млъкото се е поврѣдило вънъ отъ вимето и получения червенъ цвѣтъ не е еднакъвъ на всѣкъждъ, — млъкото започва да става червено на бразди и прѣспичането му сжщо започва на бразди,

Тая червенина никога не е еднаква на всѣкждѣ, на едно мѣсто прѣсеченото млѣко има много червенъ цвѣтъ, на друго съвсѣмъ слабъ и даже близкъ до нормалния.

Понѣкога едноврѣменно съ червения цвѣтъ, другъ пѣтъ отдѣлно се забѣлѣжаватъ жълти пятна по повърхнината на млѣкото, които въ скоро врѣме много се увѣличаватъ и боядисватъ всичкото млѣко *жълто*.

И въ двата случая причината за измѣнението цвѣта на млѣкото сж извѣстни микроби, които се намиратъ въ млѣкарскитѣ заводи, падатъ въ млѣкото, което е много благоприятна почва за тѣхното развитие и го боядисватъ жълто или червено.

За отстранението и на двата неестественни цвѣта отъ млѣко, трѣбва всичко, което се намира въ млѣкарскитѣ помѣщения, самитѣ помѣщения, дрѣхитѣ и рѣцѣтъ на прислугата добръ да се прѣчистатъ, измиятъ и дезинфектиратъ.

Нѣма индустрия, която да изисква толкова много внимание и голѣма чистота, както млѣкарството. У насъ твърдѣ малко се обръща внимание на чистотата въ млѣкарницитѣ и затова не сж рѣдки случантѣ, щото прѣсно млѣко само 5—6 часа слѣдъ издойването да почне да се разлага, да се прѣсича, да има неприятенъ вкусъ и пр. Това показва, че млѣкара е заразилъ, омърсилъ млѣкото още при доенето, било съ нечиститѣ си рѣцѣ, било съ нечиститѣ сѣдове, въ които се държи млѣкото, или пъкъ отъ много мръсения оборъ за млѣчния добитѣкъ и нечистата млѣкарска стая. Най-малката нечистота и небрѣжностъ отъ страна на млѣкара сж въ врѣда на собственитѣ му интереси; но това у насъ не се съзнава и трѣбва да се измине още много врѣме за да почне всѣки да съзнава и цѣни голѣмото значение и полза отъ чистота, не само въ млѣкарската индустрия, но въ всичко и на всѣкждѣ.

Приложение на електричеството за спазване на млѣкото.

Дружеството за натурално млѣко въ Нормандия открило новъ начинъ, чрѣзъ който, благодарение на електричеството, може да се спази млѣкото въ естествено състояние, като се

раздробятъ твърдѣ много тлъститѣ зрънца и го прѣдпазва отъ избиваніе (избутване) даже и при прѣнасяннето му на далечни разстоянія. Всѣки може да си прѣдстави, отъ каква голѣма важностъ е това откритіе за храната.

Нѣма по важенъ въпросъ за храната, тѣй като живота на дѣцата, които немогатъ да се отгледатъ чрѣвъ кърмене, зависи отъ качеството и абсолютната чистота на млѣкото, което имъ е единственна храна. Но какви голѣми мъчнотии испытватъ хората въ голѣми градове да се сдобиятъ съ здраво млѣко, каквото имъ се прѣпоръчва отъ лѣкарнитѣ?

Млѣкото отъ всякакитѣ други течности най-много се разваля и дѣйствително на отворенъ въздухъ то много скоро се занечиства съ микроби и ферменти.

Споредъ бактеорологическитѣ изслѣдвания на Г-нъ Микелъ единъ кубически сантиметръ млѣко съдържа:

1 часъ слѣдъ издойванието	9,500 бактерии.
2 " " "	11,000 —
7 " " "	23,000 —
9 " " "	251,000 —

Когато температурата достигне 25—50 градуса тѣзи числа могатъ да се удвоятъ даже и да се утроятъ.

Не е ли ужасно да се помисли, че едно заразено млѣко може да даде на възрастнитѣ и особено на дѣцата опасни болѣсти, като „Въгленъ“, „Охтика“, „Тифосъ“, „Диария“ и пр.?

При зловрѣдното дѣйствие на бактериитѣ върху млѣкото, трѣбва да прибавимъ и онова, сѣщо толкова врѣдно, на производителитѣ и на продавачитѣ.

Понеже е трудно прѣноса на млѣкото и на разстояние повече отъ 100 килом. при обикновеннитѣ срѣдства за спазване то се избива, то голѣмо число отъ производителитѣ се установяватъ въ голѣмитѣ центрове или близко до тѣхъ; при тѣзи условия кравитѣ се държатъ постоянно въ обори и въ скоро врѣме тѣ ставатъ охтичави (? пр.).

Тѣ се хранятъ съ особенна храна, за да даватъ колкото е възможно повече млѣко. Кюспето, кашата и пчемька отъ бираринитѣ, съставляватъ главната храна; тѣ ядѣтъ вкиснала храна, която доста влияе върху качеството на млѣкото.

Това ли е идеалното млѣко, което внимателнитѣ родители трѣбва да даватъ на малкитѣ си дѣца?

За избѣгване на опасноститѣ отъ млѣкото, което повечето пѣти е заразено, необходимо е да се стерилизира.

Стерилизацията вече е станала една индустриална операция и изнамерени сѣ малки апарати, щото всѣки самъ да може да стерилизира млѣкото, прѣдизначено за дѣцата му.

Но онова, което всѣки незнае, е, че извършената въ къщи стерилизация е недостатъчна. Тѣзи апарати стоплюватъ млѣкото до 70 или 80 градуса, а научно е доказано, че повечето отъ ферментитѣ на млѣкото се унищожаватъ при температура по-висока отъ 110 и 120 градуса.

Стерилизацията чрѣзъ топлината, както тя се извършва въ индустрията, не отговаря ни най-малко на условията изисквани, за да се даде на дѣтето, хранено съ биберонъ, здрава и съвършенна храна, отъ каквото то има нужда.

Стерилизацията при 110 и 120° усигорява спазването на млѣкото и го освобождава достатъчно отъ микроорганизмитѣ. Но згрѣвването до такава висока температура го лишава отъ важнитѣ му качества. Подъ новата си форма, придобита отъ високата топлина, казейна му е по малко смилателенъ, отколкото на суровото или на слабо-стопленото млѣко. Албумина се прѣсича, а отъ това се сгъстява и млѣкото та става нужда да се прѣсича (разрѣдва) съ вода; захаръта му отъ части се унищожавя и за това нѣкои индустриалци подслаждатъ млѣкото, което стерилизиратъ.

Високата температура прави нерастопими голѣма частъ на растопимитѣ азотни вѣщества, които сѣ най-питателната частъ на млѣкото; най-послѣ тя унищожавя фермента на суровото млѣко, който е необходимъ за смиланнето.

Не трѣбва да се очудваме, че мнозина отъ възрастнитѣ хора, немогатъ да смилатъ прѣтопленото млѣко и тази е причината на диарията на дѣцата, отъ която толкова много отъ малкитѣ дѣца измратъ.

Стерилизирането чрѣзъ висока температура трѣбва да се изхвърли, това е мнѣнието на много прочути лѣкари.

При това стерилизирането на млѣкото е необходимо; какъ трѣбва да се постѣпя, за да се получи?

Млѣкото трѣбва да бѣде стерилизирано въ естествено състояние и при нормална температура на метода, която да му спазва вкуса, аромата, цвѣта, съ една дума всичкитѣ му естествени качества, като същеврѣменно го освобождава

отъ микробитѣ и ферментитѣ, които то съдържа. Тая метода, тоя новъ начинъ за стерилизиране на млѣкото принадлежи на млѣкарското дружество въ Нормандия.

Установено въ центъра на голѣми пасбища при политѣ на Saint Michel дружеството получава млѣкото отъ добръ избрани крави отъ дружественния ветеринаренъ лѣкаръ.

Тия крави незнаятъ, какво нѣщо е яхъръ, зимѣ и лѣтътъ не излизатъ отъ пасбищата, които се намиратъ на по-малко отъ километръ отъ морето; а научно е доказано, че на 500 метра отъ брѣга въздуха е чистъ отъ микроби и че на единъ километръ той съдържа твърдѣ малко. Слѣдователно, млѣкото отъ тия крави, манипулирано при най-голѣма чистота и съ голѣмо внимание, е естествено здраво и, въ това състояние съвършенната му стерилизация е лесна.

Употрѣбаваня отъ дружеството начинъ е съвършенно безвреденъ и направената анализа не е открила никакви чужди материи въ млѣкото.

Консомираното въ Парижъ млѣко възлиза на 800,000 литри на день, или 300 милиона литри на годината, което прѣдставлява една стойностъ отъ 90 милиона лева.

100,000 крави едвамъ сж достатѣчни да удовлетворяватъ тая огромна консомация, която непрѣстанно расте, защото млѣчната храна все повече и повече започва да се употребява отъ възрастнитѣ и че млѣкото, като питие, постоянно се консумира въ гостиницитѣ и кафенетата.

Но ако консомацията на млѣкото въ Парижъ е безгранична, неговото производство или по-скоро неговото събиране не е възможно практически да се извърши освѣнъ въ единъ районъ на 100 километра около столицата. И дѣйствително, вънъ отъ тая зона, тъй нарѣчената млѣчна индустрия несществува, тамъ вече се занимаватъ съ приготвяването на масло, сирене и на скотовѣдство.

Трѣбва да се отдалечи човѣкъ на 300 и повече километри отъ Парижъ, за да намѣри важно и изобилно производство млѣко, което може да послужи за млѣкарско прѣдприятие. Но отъ такова разстояние, въпрѣки прѣдварителното му пасторизиране (възваравяване въ специални шпешета), млѣкото неможе да се прѣнася безъ голѣми загуби. И дѣйствително, на такъвъ дълъгъ пътъ, ако млѣкото не се прѣсече по пътя, то се избива и при пристиганнето на повърхнината му се намѣрватъ

множество масленни парчета — зърна —, които плаватъ въ възбятъ млѣко.

Това е голѣмото неудобство, което до сега е спирало голѣмитѣ млѣкарски дружества да отиватъ въ мѣстности далечъ на 300 километра отъ Парижъ, дѣто се намира изобилно, богато и ефтино млѣко.

Ако това не е могло да се направи съ до сега извѣстнитѣ и практикувани срѣдства за спазване на млѣкото отъ голѣмитѣ млѣкарски дружества, не е същото и за *дружеството на естествено млѣко въ Нормандия*, което притѣжава едно икономическо и непогрѣшимо срѣдство за консервиране на млѣкото, и така консервираното млѣко може да се прѣнася на огромни рстояния, при всѣка температура и безъ поврѣда.

Съ помощта на това срѣдство, съ което въ скоро врѣме може да се консервира голѣмо количество млѣко, безъ да се измѣнятъ естественнитѣ му качества, вкусъ и цвѣтъ, като същеврѣменно го освобождава отъ неговитѣ вредни бактерии, както това се доказало отъ многобройнитѣ анализи и особено съ тѣзи на Парижката Градска Лаборатория, млѣкото може да се спазва неповрѣдено толкова дълго врѣме, колкоти човѣкъ иска, — споредъ употребената електрическа сила при консервирането, така консервирано млѣко безвредно може да се прѣнася на далечни рстояния по суша и по море. Опитъ е билъ направенъ съ испращане на така стерилизирано млѣко въ Лондонъ, Цюрихъ, Барцелона и далечния изтокъ.

Съ новия начинъ, всѣкидневното поврѣждане, което голѣмитѣ млѣкарници изчисляватъ на 12 и 15% даже при пасторизиране на млѣкото, се отстранява; продавницитѣ на смѣтана и сладкарницитѣ нѣма да се страхуватъ отъ непродажба — могатъ да продаватъ на слѣдующия день, приготвеното за вечерята и консаматоритѣ нѣма отъ що да се оплакватъ.

Дружеството на натурално млѣко въ Нормандия съ новия начинъ за спазването на млѣкото не само ще заема видно мѣсто въ доставката на чисто и здраво млѣко въ Парижъ, което ще събира въ Нормандия, страната, въ която се произвѣжда най-вкусното масло, но то главно много ще печели съ вноса на естествено млѣко въ топлитѣ страни и най-вече въ Китай и Япония.

Въ топлитѣ стърни се консумира огромно количество млѣко подъ форма на концентрирано млѣко или на прахъ,

който трѣбва да се размие съ топла вода, за да може да се яде; това *само* се казва млѣко, но какъ промѣнено!

А течното естествено млѣко е голѣма рѣдкостъ въ тия стърни, коштува много скъпо и може да си го достави човѣкъ съ голѣми разноси; въ Китай напримѣръ внесениѣтъ отъ Камбиджъ крави живѣятъ само нѣколко мѣсеци.

Въ далечния Истокъ всѣка година се внася за 30 милиона лева концентрирано млѣко или на прахъ при всичко че Европейцитѣ консоматори сж въ незначително число. Въ тия страни се открива огроменъ пазаръ за течно естествено млѣко.

Богатитѣ китайци се отвращаватъ отъ концентрираното млѣко, тѣ искатъ само течно естествено млѣко и сж готови да го плащатъ скъпо.

За прѣнасяние на млѣкото отъ Европа до Китай сж потребни 35 дена. По новия начинъ спазеното млѣко при такъвъ дълъгъ пътъ нѣма да се прѣсече и главно нѣма да се избие и може още нѣколко мѣсеци да се пазн.

Ако ний сме се тѣй дълго прострѣли върху тоя въпросъ, то е, защото считаме, че тоя въпросъ прѣдставлява голѣмъ интересъ за обществото и че въпросния способъ за спазване на млѣкото съставлява не само разрѣшение на една за всички полезна задача отъ точка зрѣние хигиенична, но има и голѣмо значение за търговията съ млѣко.

Прѣвелъ Н.

Отъ всякото описание се вижда, че млѣкарското дружество въ Нормандия е изнамѣрило способъ, посредствомъ електричеството, да стерилизира млѣкото и да го прѣдпази отъ избиване. Така електризирано то не се страхува ни отъ дълго патуване, ни отъ горѣщина, ни отъ много стояне, ни отъ развала, само че не се описва самия способъ—секретъ!

Н.

Простудяването.

Една отъ най-главнитѣ причини на разни болѣсти, било у хората, било у домашнитѣ животни, е простудяването, и когато казваме „простудяване“ не трѣбва да се разбира, че

човѣкъ и животнитѣ се простудяватъ, когато има студъ, напр. зимѣ, не, — човѣкъ може да се простуди въ най-голѣмитѣ лѣтни горѣщини и даже много по-често и много по-силни сж простудяванията лѣтѣ, пролѣтъ или есенъ, отколкото зимѣ; това всѣкому е извѣстно, та нѣма защо да се спираме да обясняваме на общарно.

Ний искаме да посочимъ разнитѣ случаи на простудяване и тѣхнитѣ послѣдствия, а това ще бѣде достатъчно, мислимъ, да послужи всѣкому за указателъ да си пазн добитѣка отъ простуда.

1) *Простудяване чрѣзъ водата за писне.* — Колкото разликата между вжтрѣшната топлина на организма и водата е по-голѣма, толкова простудата е по-лесна и по-остра. Тоя видъ простуда най-често се случавя у фйтонджийскитѣ, впрѣгатнитѣ коне и ловджийскитѣ кучета. Силно сгорѣщени отъ силното тичане, ако по невнимание се напиятъ тутакси съ студена вода, а ловджийскитѣ кучета, слѣдъ продължително тичане подирѣ лова, намѣратъ нѣкой студенъ изворъ и се напиятъ, се появява възпаление на червата и много пхти отъ това възпаление послѣдва смъртъ. У работния добитѣкъ, волове, биволе и пр., тая простуда сжщо се случавя. Отъ студената вода, освѣнъ възпаление на червата, може да се получи и възпаление на гърлото, та затова животнитѣ започватъ да кашлятъ.

За избѣгване на простудяването съ вода трѣбва всѣкога да се чака да се поотмори добитѣка, че тогава да се пои; въ тоя случай стопанетѣ трѣбва да си подпомагатъ още и съ слѣдующето: нахвърля се върху водата едро сѣно или слама, трѣва и пр., та да неможе жѣдното животно бързо-бързо да се нагълта съ вода, а по-малко—по-малко да я смуче прѣзъ нахвърлянитѣ сламки и между зхбитѣ и тогава водата се охлажда още въ устата, та неможе силно да влияе на вжтрѣшнитѣ органи. У конетѣ за сжщата цѣль се помага съ юздата, като не се изважда при водопоя изъ устата; желѣзото служи за прѣчка да неможе много вода наведнѣжъ да се поеме, а сама толкова, колкото е възможно да мине отъ двѣтѣ страни на желѣзото.

Много хора отдаватъ запала — текнефезляка — у конетѣ на напояването имъ морни съ студена вода. Струва ми се, че тукъ неможе да има нищо общо между едно простудяване

и растронството на бѣлия дробъ и затова причината на тая болѣсть трѣбва да се търси другадѣ, а не въ студената вода.

2) *Простудяване отъ измокряване.* — Лѣтъ въ най-големитѣ горѣщини се случаватъ, и често пѣти много ненадѣйно, да вали силенъ и студенъ дѣждъ. Испотения отъ усилената работа добитѣкъ, на което не малко спомага и горѣщияната, по неволя трѣбва да се спре до дѣто прѣмине дѣжда, който може да вали четвъртъ, половиня, два-три часа и повече. Сгорѣщия и заморенъ организмъ е подложенъ на едно бързо простудяване, а това е достатъчно вече той да заболѣе, било отъ плевритъ, било отъ ревматизмъ.

Ловджийскитѣ кучета сами се излагатъ на тая опасностъ, — щомъ силно се згорѣщатъ отъ преслѣждане на лова и на пѣтя имъ се случи нѣкой потокъ, гьолъ, локва и пр. изведнѣжъ се хвърлятъ въ водата да се поравхладятъ; но отъ рѣзкото минаване отъ много горѣщо въ много студено тѣ най-често се разболѣватъ отъ плевритъ и много отъ тѣхъ измъратъ.

За прѣдпазване на кучетата отъ тая опасностъ нищо не е възможно да се направи, тъй като тѣ се къпатъ далечъ отъ своитѣ стопане; а може само да се накаратъ слѣдъ къпането да преслѣдватъ лова и тогава тѣ скоро се згорѣщаватъ и не се разболѣватъ; а за упазване на едрия впрѣгаченъ добитѣкъ при силенъ дѣждъ той трѣбва да се покрине съ покривки до прѣмивананieto на дѣжда, ако такива се нѣма на разположение, както повечето пѣти се случаватъ, тогава слѣдъ прѣставананieto на дѣжда да се направи силно растриване съ суха трѣва по цѣлото тѣло до дѣто съвсѣмъ се прѣмахне мокротата.

3) *Простудяване отъ оставяне добитѣка на течение, отъ стирание уморенъ и отъ спадане на температурата нощи и заранъ.* — Отъ нищо толкова много не се простудява добитѣка, както когато уморенъ е оставенъ на течение; всѣки отъ нашитѣ стопане е ималъ случай да испита тоя видъ простудяване върху своя добитѣкъ. Огивашъ на пѣтъ, било съ впрѣгнати коне, било на конь и слѣдъ прѣмивананieto на извѣстно разстояние спирашъ прѣдъ нѣкоя кръчма да си почине добитѣка; но тамъ има силно течение на въздухъ и слѣдъ малко, а понѣкога и доста продължителна почивка продължавашъ пѣтъ; но на трѣгване виждашъ, че добитѣка не се движи свободно, че космитѣ му сж настрѣхнали, че краката като че

сж сковани въ плешкитѣ и кълкитѣ; ето това е резултатъ отъ простудяването; а единъ пхтъ така силно простуденъ добитъка той прѣстава да се храни добръ, започва да ослабва, изгърбява се и подиръ вече е изложенъ на всевъзможни други болѣсти, които го съсипватъ.

Отъ такова простудяване много лесно се развива въспаление на гърлото, и затова такива животни много силно и продължително кашлятъ. Единъ пхтъ гърлото въспалено, това въспаление може да се продължи въ дихателнитѣ органи, да се развие бронхитъ, пневмония — съ всичкитѣ имъ лоши послѣдствия.

Течението на студенъ въздухъ има голѣмо влияние върху количеството на млѣкото, което се получава отъ млѣкодающитѣ животни. Всѣки овчаръ знае, че щомъ нощя вали студенъ дъждъ или има вѣтръ, заранъ овцитѣ даватъ по-малко млѣко, отколкото обикновено. Въ оборитѣ поставенитѣ на течение или срѣщу вратата крави даватъ обикновено по-малко млѣко, отколкото ако сж настърни или въ нѣкое кѹше.

Много отъ работнитѣ животни страдатъ отъ болѣсти на бѣбрецитѣ, което се познава по това, че гърба на такива животни е много чувствителенъ, пикочъта става мжтна, даже и кървава. Една отъ главнитѣ причини на тая болѣсть е простудяването на кръста и понеже бѣбрецитѣ сж тамъ най-близко и много чувствителни, то тѣ най-много испитватъ слѣдствията на простудяването.

Въ цѣлата источна часть на Княжеството повече отъ овцевѣдцитѣ иматъ обичай да оставятъ пролѣтъ малкитѣ ягнета заедно съ майкитѣ си въ двора или на поляната, съвсѣмъ на открито. Когато ягнетата по отраснатъ, тѣ се пущатъ да ходятъ съ майкитѣ си на паша и се оставятъ заедно да лѣжатъ, тогава вече за тѣхъ нѣма голѣма опасностъ; но додѣто още сж много малки, тѣ деня се държатъ затворени въ кошаритѣ, а само вечеръ се пущатъ при майкитѣ си и се оставятъ да прѣношуватъ съ тѣхъ.

При най-хубави пролѣтни дни и нощи разликата между денната и нощната топлина е доста чувствителна; случавя се обаче, че задухва вѣтръ, почти всѣка нощъ пада павобилна роса, а много често слана, даже и скрѣжъ; разликата между

нощната и денната топлина е много голѣма; младия и деликатния организмъ не е привикналъ, не е подготвенъ да прѣтърпява такова рѣзко промѣненіе на температурата и отъ тукъ се появяватъ разни болѣсти, отъ които най-честа е ревматизма. Тая болѣстъ понѣкога хваща твърдѣ много ягнета, — колѣнитѣ на краката имъ отпчатъ, схващатъ се прѣднитѣ, заднитѣ или и четиритѣ крака, схваща имъ се кръста или шията и малкото ягне или само лѣжи безъ да може да стане, или ходи по колѣнитѣ на прѣднитѣ крака, или едвамъ-едвамъ прѣстѣпва и съ четеритѣ крака, като че е сковано. Пролѣтъ много ягнета отъ такова нощно простудяване измиратъ или се поврѣждатъ.

4) *Смѣняването на зимната дрѣха излага домашните животни на простудяване.* Това нѣщо най-лесно се забѣлѣжава при овцитѣ и макаръ овчаритѣ да чакатъ стоплюването на врѣмето, за да започнатъ стрижба, прѣмахването на топлото руно и въ най-добритѣ пролѣтни дни излага овцитѣ на силното влияние и на най-сдобна вѣтрець; обаче случили се да залови нѣкоя дъждъ първитѣ дни слѣдъ остригването на овцитѣ, то много отъ тѣхъ се простудяватъ, разболяватъ и умиратъ. Това простудяване е извѣстно у овчаритѣ подъ думата „кърчанъ“, „кърчаняване“, лошитѣ послѣдствия на кърчена сж павѣстни на всѣки овчаръ.

Такова сжщо простудяване често се случаваша у хората слѣдъ остригване на космитѣ; има даже хора, които слѣдъ всѣко стригане ги лови хрема и затова не смѣятъ да се стрижатъ ниско.

5) *Къпането мѣтъ на добитѣка е много припоръчително,* понеже много добръ се очиства кожата отъ всѣкакви нечистотии, които се намиратъ по нея и между космитѣ. Такова къпане вѣнъги се прави въ топло и тихо врѣме, като се гледа да не стои добитѣка повече отъ 20 минути до половинъ часъ въ водата. Често пжти къпането се повѣрива на неопитни хора, най-вече на дѣцата, които съ часове се забавляватъ, държатъ добитѣка въ водата, додѣто почне да трѣпере. Това най се случаваша съ къпането на кучетата, които въ тоя случай служатъ за забавление на хората, а повѣкога и съ конетѣ. Отъ продължителното къпане добитѣка много пстива; ако пкъкъ при излизаннето отъ водата се появи малко вѣтръ, а къпачетѣ нѣматъ желание или прѣдвидливостта да

извършатъ мокрия добитъкъ съ сухо сѣно, трѣва, слама и пр., то подиръ единъ-два дена добитъка заболѣва отъ пневмония, отъ плурезия, отъ броншитъ и пр. съ всичкитѣ имъ лоши послѣдствия и често пхти смъртъ. Разбира се, че подобно разболѣване не всѣкога слѣдъ продължително кѣпане се случавъ, но работата е, че се случавъ и трѣбвâ да се избѣгвâ.

Руско грозде, Нѣмско грозде, Цариград. грозде. (*Ribes grossularia*).

Руското грозде е шубръка, която расте въ диво състояние въ сѣверното полукълбо на земята и която се развѣжда изъ градинитѣ по цѣла Европа въ много видове отъ разна форма, вкусъ и боя. Най-много руското грозде се развѣжда въ Англия, гдѣто ежегодно въ разнитѣ английски фабрични градини ставатъ изложби на плодоветѣ му и се даватъ голѣми награди на производителитѣ. Макаръ то и да вирѣе въ слаба почва, при все това изисквâ, ако се очаквâ да даде едъръ и вкусенъ плодъ, силна почва съ сипкѣва подпочва, защото то ако и да обича влагата, но неможе да вирѣе на мокро. Руското грозде обича отворено мѣстоположение, запазено отъ сѣвернитѣ вѣтрове и изложено на слънцето и въздуха. Въ сѣнката на дърветата и на зданията никога то неможе добръ да вирѣе.

I. С а д е н е.

Саденето се извършвâ съ еднакъвъ успѣхъ есенно врѣме, както и на пролѣтъ, и то прѣди да захванатъ пжикитѣ да се наливатъ. Разсадътъ се сâди по отдѣлно на 1 до 1.5 m на раздалѣчъ. Ако почвата е плодородна, небивâ вѣднага да се тори, но ако тя е слаба трѣбвâ веднага да се тори или като се садятъ дръвчетата, или пѣкъ да се поливатъ съ теченъ торъ, но на всѣки случай прѣзъ зимата тѣ трѣбвâ да се засипватъ съ торъ. За всѣка една прѣчка се изкопавâ доста широка яма, за да могатъ свободно да се разположатъ всичкитѣ корени и долната частъ на почвата трѣбвâ да бже рофкѣва.

2. Размножаване.

Размножаването на руското грозде става по различни начини; ако се иска да се добият нови видове, — *чрез съме*, ако пък се иска да се удържат старите видове, — *чрез издънки, отводи (дъждърми), отръзки и пресаждане*.

Въ Англия руското грозде се развъжда почти изключително чрез съме, поради което се постигат много отроди.

а) Съмето се събира от съвършено зрелите плодове и то от най-добрите и най-добри видове и по отделне се размакват въ една съдина напълнена съ чиста вода. Зрънцата добре се умиват и учият въ водата, простират се на книга, добре се исушават на хладно място и до засъването се скътват на сухо място въ книжни торбички. По пъкой път може пръсни размакани плодове направо да се засят въ земята, същият резултат се постига.

Съмето е твърдо, но дълго време не запазва своята кълновост. Ако то се засе през есента на същата година, когато е било събрано, много добре пониква, а пък съме една година само старо и макар да е било добре скътано, много малко покарва. Затова правило е да се се винаги пръсно съме и то веднага през есента слѣд събирането му, прѣди почвата да е замръзнала, или пък най-късно през идущата пролѣть през Априлий. Обикновенно съмето се засе на отворена земя, но може и въ съидъчета, саксии и топлаца; съението на отворене място има това прѣимущество, че покаралите лѣторасли биватъ обикновенно по-едри и по-дебели.

Почвата, въ която се се съмето, трѣбва да бѣде топла и суха, при това торна, чиста отъ какавто и да е буренъ и дълбоко разработена. Съмето се се рѣдко и се посипва съ дребна, прѣсѣта рофъва прѣстъ, или пък въ брѣзди и се покрива тънко съ глина. Слѣд засъването фитарата се порѣсва и по-сѣтне се запазва пълна чистота, като се гледа да не пониква никакъв буренъ. Съмето на пролѣть покарва съ двѣ кръглести листчета и младите прѣвци, ако сж редки, достигатъ до 30 ст. на височина. Въ случай че разсѣятъ е твърде гъсто, прѣгватъ се по слабичките, а пък по-едритѣ, като достигнатъ до 10 ст. на дължина, внимателно изтрѣгватъ и забиватъ на особна приготвена фитара.

Младитѣ шубръки покарватъ вѣтви веднага надъ корена и съ голѣмитѣ си бодли на ижикитѣ, отъ които произлизатъ постраниитѣ разклонки и се образува цѣлата шубръка, могатъ много добрѣ да послужатъ за основаване на гъсти живи плетища, при което обаче не трѣбва да се очаква добро качество овозие. Ако се иска да се добие едро овозие, трѣбва отъ разсада да се отгледатъ дръвчета по тоя начинъ, че се орѣзватъ съ остъръ ножъ всички пжки и се оставятъ само 3—4, които отпослѣ покарватъ и образуватъ бѣдждата коронка на дръвчатата.

Така приготвенъ младиятъ разсадъ се посажда на редове въ разсадника и тамъ се остава една до двѣ години. Шубръкитѣ захващатъ да даватъ плодъ на третата година. Да ли една шубръка ще дава едъръ плодъ, се познава още отъ голѣмината на листата, защото отъ опитъ е доказано, че шубръката съ едри листа има и едро овозие.

б) Руските грозде испуща често пжти много *коренни издънки*, които, ако искаме да имаме едри плодове, трѣбва веднага да отстраняваме, ако-ли обаче искаме издѣнкитѣ да употребиме за размножаване, то трѣбва да ги оставиме до есень. Разсажданieto се извършва или есень на скоро слѣдъ опадването на листата, или пжкъ рано прѣзъ пролѣтѣта, ако врѣмето позволява. При тая работа внимателно се разравя прѣстѣта, за да не се поврѣдятъ коренитѣ и съ остъръ ножъ се отрѣзватъ издѣнкитѣ отъ самото старо стѣбло заедне съ корена, като при това се орѣже малко на върха. Под-едритѣ издѣнки веднага се посаждатъ на опрѣдѣленото постоянно мѣсто, а пжкъ под-дребнитѣ въ разсадника, гдѣто се оставатъ до тогава, докато порастнатъ и станатъ за садене. Прѣди посаждането всичкитѣ очици (пжки) отъ разсада се отстраняватъ и се оставатъ само тѣзи, които ще да образуватъ короната на шубръкитѣ. Под-подирѣ на короната се орѣзватъ неправилно растящитѣ лѣторасли, за да могатъ да бѣдхѣ главнитѣ вѣтви около 15 — 20 с. в. отдалечени една отъ друга. Друго нѣкое скѣсяване на младочкитѣ не е нужно, освѣнъ на буйно растящитѣ вѣтви.

в). *Размножаването чрѣзъ одводи — дѣлдарми* е твърдѣ простъ начинъ и се състои въ това, че лѣжащитѣ върху земята вѣтви покарватъ корени. При това размножаване трѣбва само клончето да се наведе къмъ земята, да се закрѣпи съ

една кука и да се зарови малко нѣщо съ прѣстъ, която работа може да се извършва отъ пролѣтъ чакъ до есень. Заровеното по тоя начинъ клонче скоро покаква корени, така щото заровенитѣ прѣзъ пролѣтъта и лѣтото вѣтви могатъ да се одрѣжатъ прѣзъ есеньта и да се посадятъ на друго опредѣлено мѣсто.

г). *Размножаването чрезъ одрѣзки* отъ окастренитѣ вѣтви заслужва прѣимство прѣдъ другитѣ начини размножаване, защото може да се извършва по което и да е врѣме, особно въ това врѣме, когато руското грозде се кастри, при което има на разположение множество одрѣзки, безъ да бѣде повредена материнската шубръка. Одрѣзкитѣ вирѣятъ въ добрата, рофкъва, плодородна, малко пѣсчлива почва и то въ такова мѣстоположение, гдѣто слънцето неможе да дѣйствува съ всичката си горѣщина, защото одрѣзкитѣ лѣсно могатъ да псѣхнатъ. За това за засаждане на одрѣзкитѣ трѣбва да се избира сѣнчесто мѣсто, малко влажно, но не мокро. Фитарата трѣбва да се държи постоянно въ чистота и въ сухо врѣме да се полива.

Като какви одрѣзки трѣбва да се взематъ за размножаване, да-ли едногодишни, да-ли двѣгодишни, да-ли 20 с. м. дълги или 40 с. м. това не е установено. Общо правило е обаче да се взематъ одрѣзки само отъ горнитѣ младочки на шубръката, която дава хубаво овощие, и то буйнитѣ, едритѣ, колкото е възможно равнитѣ вѣтви, които се засаждатъ около на 25 с. м. една отъ друга въ редове на особна приготвена фитара, като се натиснатъ и примачкатъ съ малко прѣстъ и се полѣятъ съ вода. Коренясалитѣ одрѣзки прѣзъ пдушата пролѣтъ се малко позаравятъ, прѣстъта се малко понатискава, защото отъ мразя понѣкога разсада се надигва и поврѣжда.

Прѣзъ първитѣ недѣли разсадътъ се полива сутринъ и вечеръ, а по послѣ, когато захване да расте, по-нарѣдко се полива.

3. Отглежданieto на руското грозде.

При отглеждането на руското грозде трѣбва да се гледа, щото отдѣлнитѣ вѣтви да бждатъ една отъ друга на раздалѣчъ, за да иматъ винаги достатъчно въздухъ и слънце. Колкото се отнася до формата руското грозде се развѣжда

като *живъ илетъ*, *шубръка*, *полушубръка*, като особно *дръвче*, или пъкъ въ видъ на *редове* или *кордони*.

а). Развъжданато на руското грозде въ видъ на *живи илетища* или въ видъ на *шубръки* е най-лошото за развитието на овощието, защото постоянно растящитѣ нови и нови издънки, които се вдървявяватъ и немогатъ лѣсно да се отстранятъ, разширяватъ твърдѣ много шубръката и отъ многото разклонени вѣтви до толкова се съгъства, щото, по причина на недостатъка на въздуха и слънцето, отъ година на година, по-малко и по-невкусно овощие започва да дава, че не остава нито слѣда отъ първичния красивъ и едъръ видъ. Освѣняъ това копането на почвата, расхвърлянето на тора подъ такива шубръки, сѣтиѣ рѣзането и чистенето на гъсеницитѣ въ тѣхъ става невъзможно.

Живиятъ плетъ отъ руско грозде, както твърдѣ често се вижда, има всичкиѣ привѣдени недостатъци. Всичкиѣ тия недостатъци обаче могатъ твърдѣ лѣсно да се отстранятъ, ако се разсаждатъ само млади издънки, отъ които да се отглеждатъ отъ разна височина (не по-ниски отъ 50 с. м.) и разни видове, било кжжеловидни или чашовидни дръвчета. Тоя видъ дръвчета прѣзъ цѣлото лѣто трѣбва да имъ се истъргватъ новопокаралитѣ издънки и да се орѣзватъ гъститѣ вѣтви въ короната. Като слѣдствие на тоя видъ отглеждане е многото цвѣтъ и красивото едро овощие.

б). *Полудръвче* отъ руското грозде се постига чрѣзъ внимателното кастрение и отстраняване на кореннитѣ издънки, като се остави да порастне до 1 — 1.5 м. на височина; долната половина за пънь, а въ горната се распростиратъ клонетѣ. Полудръвчетата не даватъ на брой толкова много плодове, както шубръкитѣ, но вмѣсто това тѣ биватъ много по-красиви, по-едри и по-вкусни. Полудръвчетата трѣбва да се привързватъ на колчета, за да неможе вѣтрътъ да ги люлѣе.

в). *Алеи* или *редове* отъ руско грозде се правятъ по край зидоветѣ; вѣтвитѣ се распростиратъ както у другитѣ шубръки. Ако-би алейтѣ отъ руското грозде да сж запазени отъ студентѣ вѣтрове и ако почвата подъ тѣхъ бжде добръ наторена и често се полива, тѣ даватъ твърдѣ рано овощие. Алеи покрай пжтечкитѣ въ градинитѣ сж твърдѣ намѣстото си, като за тая цѣль се привързватъ на особни колчета.

Има много видове форми, обаче тѣ нѣматъ една отъ

друга никакво особно преимущество и повече служатъ за луксузъ, отколкото за нѣкаква практичностъ.

Едно отъ главнитѣ условия при всичкитѣ видове форми е, щото отдѣлнитѣ вѣтви да иматъ достатъчно въздухъ и свѣтлина, да иматъ правилно расположение и никога да не бждатъ по-високо отъ 30 — 50 с. м. надъ земята. Овощието на такива видове форми бива винаги запазено прѣдъ слънцето и има винаги достатъчно топлина и влага отъ земята. Въ врѣме когато се налива овощието трѣбва руското грозде да се полива съ разрѣденъ теченъ торъ. Ония, които искатъ да добиятъ особно едри плодове, трѣбва на главнитѣ вѣтви да оставятъ само по 3 — 4 плода и да поставятъ подъ всѣки отъ тѣхъ по една съдина вода, отъ което могатъ да добиятъ плодове на тѣжина отъ 6 — 7 decg.

4. Плодътъ на руското грозде.

Руското грозде цвѣти прѣзъ Априлай. Плодътъ, докато расте, бива зеленикъвъ, непрозраченъ и твърдъ, чакъ когато захване да озрѣва, умѣква, промѣня боята на кожицата си и става прозраченъ, тъй щото и отдѣлнитѣ зрънца въ него ставатъ видими. Въ това врѣме (овощието бива съвършено зрѣло и достигнало най-висшата си степенъ на своето съвършенство. Прѣзрѣлитѣ плодове на руското грозде изгубватъ отличното качество на зрѣло овощие, ставатъ изново непрозрачни, почерняватъ и тѣхниятъ вкусъ изгубва своята приятностъ.

Интересенъ е химическиятъ съставъ на зрѣлитѣ и незрѣли плодове на руското грозде, който е извършенъ отъ Berard-a Той е констатиралъ:

	въ незрѣлитѣ	въ зрѣлитѣ
Захаръ.	0.52	6.24
Смолени вещества.	1.36	0.78
Бѣлтѣчни „	1.07	0.86
Ябълкова киселина	1.80	2.41
Лимонова „	0.12	0.31
Вѣреия вещества.	0.24	0.29
Тѣкнни вещества и сѣме	8.45	0.01
Вода.	86.41	81.00
Хлорофолъ (листова зеленина)	0.03	—

Често се случва, че прѣзарѣлитѣ плодове се напукватъ и изтеклиятъ изъ тѣхъ сокъ въ нѣколко дена получава отвратителенъ вкусъ, главно когато слѣдъ дълга суша настанатъ голѣми дъждове.

Плодътъ на руското грозде се употребява незрѣлъ (особно за сладко) или озрѣлъ за разни цѣли.

Споредъ начинътъ на развъждането на руското грозде до сега сж извѣстни около 1000 разни вида, които по боя, повърхнина и форма на плода се различаватъ. По боя то бива: *червено, зелено, желто и бяло*, по повърхнина — *гладко, възловидно или космато*, а по форма *валчесто, елиптично, продълговато, яйцевидно и крушевидно*.

5. Вино отъ руско грозде.

Добрѣ озрѣлитѣ плодове на руското грозде се размачкватъ въ едно корито съ дървенъ чукъ, добитата по тоя начинъ каша се остава да прѣстои нѣколко дни, за да се поразреди, слѣдъ това прѣзъ чисто платно или въ ржцѣ или съ малка прѣса се изцѣжда. Слѣдъ това остатъка се полива съ вода и пакъ се изцѣжда. Отъ 10 литри руско грозде се получава 9 литри сокъ. Сокътъ се налива въ съвсѣмъ чисто буре, на която горниятъ отворъ се покрива съ едно платно. Въ продължение на два три дена сокътъ започва да шуми, което се познава по пѣната, която се натрупва отгорѣ и по миризмата. Когато врѣмето се свърши и никаква пѣна повече не се отдѣля, допълня се бурето съ другъ приврѣлъ въ друга сѣдина сокъ, запушва се отгорѣ съ запушалка и се остава да стои четири до шестъ недѣли въ студена маза безъ да се побутва и слѣдъ изминаването на това врѣме прѣтача се въ стъклетата. При истичането бурето се пробива въ срѣдата, послѣ по-надолу, докато виното тече бистро; щомъ се размяти спира се да се точи. Стъклетата на първия день не се допълнятъ и слабо се запушватъ, защото лѣсно би могли да се попукакъ и чакъ на втория — добрѣ затулкитѣ се набиватъ и стъклетата се поставятъ въ мазата въ пѣсекъ. Слѣдъ шестъ или осемъ недѣли виното става твърдѣ вкусно, та колкото е по-старо, толкова бива и по-добро. Ако при врѣннето се прибави малко медъ или захаръ виното става по-пивоко.

6. Сладко отъ руско грозде.

Зеленото руско грозде се консервира споредъ слѣдния изпитанъ добъръ начинъ: Хубавото, едро, не съвсѣмъ зрѣло руско грозде се учистя отъ главичитѣ и чепкитѣ, разрѣзва се малко отъ страна и сѣменцата съ една клечица се учистятъ. Слѣдъ това турга се въ врѣла вода, въ която е било турено малко стипца и се оставя въ нея, докато всичкото грозде исплава отгорѣ. Водата никога небива да възвира, защото гроздето би могло да се разпилѣе. Слѣдъ това гроздето се изважда и се турга въ студена вода, въ която се оставя да прѣстои една нощъ. На другия день излива се водата и гроздето се полива съ чиста захаръ (за единъ килограмъ грозде се туря единъ килограмъ захаръ), покрива се и се остава въ захаръта да прѣстои още една нощъ. На третия день пакъ се слива захаръта, сварява се по-вече, отпѣна се както трѣбва, турга се въ него руското грозде и поварява се малко и се дига за слѣдующия день. Слѣдъ това слива се захаръта, къмъ него прибавя се още малко сварена захаръ и се вари, докато се малко посгѣсти.

Сѣтнѣ руското грозде се възварява въ захаръта, снима се отъ огъня и още веднажъ се оставя за слѣдующия день. Най сѣтнѣ захаръта се слива и се вари докато се сгѣсти, разбърква се въ нея гроздето и като поистине, наспива се въ стѣклета, а като съвсѣмъ истине, завиватъ се стѣклетата съ книга и се завързватъ.

7. Оцетъ отъ руско грозде.

Оцетъ отъ руско грозде се добива по слѣдния начинъ: Размачква се въ една сѣдина около 30 кгр. бѣло руско грозде и се прибавя къмъ него толкова вода, за да можемъ отъ тѣхъ да изтеглимъ всякия сокъ и за да бѣде течността рѣдка. Слѣдъ това всичкото се прицѣжда прѣзъ ситно сито и се напълня въ едно буренце. Послѣ на сока се прибавя $3\frac{1}{2}$ кгр. захаръ и 250 гр. счукана лимонова солъ и буренцето се поставя на слънце като се добрѣ запуши.

Съобщава I.

ТОРЪ.

Торъ може да се нарече всѣка една материя, която е нужна на растението за неговото добро вирѣние и растежъ и която растението получава отъ въздуха, земята и водата или отъ нѣкое отъ тритѣ естествени царства, които чловѣкъ може да даде на растението. Но понеже растението може да получава каквато и да е материя само въ въздухообразно или течно състояние, то за това трѣбва да му се дава и въ това състояние. Вѣрно е, че растенията безъ чловѣка и безъ неговата помощ растатъ и храна приематъ и то главно чрѣзъ водата, въздуха и почвата, въ която гинятъ растителни и животински остатѣци; водата докарва различни материи въ растопено състояние и вѣдно съ въздуха улѣспява раздробяването на скалитѣ, още и растенията, които на едно и също мѣсто живѣятъ, растатъ и свѣршено се развиватъ и които пакъ умиратъ и изгниватъ, обогатяватъ почвата съ хранителни вещества безъ чловѣка да си прави нѣкакъвъ трудъ. Земледѣлецътъ обаче неостава растенията на нивата, когато свѣршатъ своята животна задача, за да изгниятъ и се схумятъ, но ги покосява и прибира за своя полза и съ това тъмо той необогатява почвата съ хранителни вещества, но ѝ отнема и най-важнитѣ, той я истощава. За това трѣбва да се гледа, щото почвата да се намѣрва въ най-добра плодовитостъ, т. е. чрѣзъ торение да се поврѣщатъ на почвата отнетитѣ чрѣзъ жетвата хранителни вещества.

Споредъ това, да-ли торятъ, съ който ториме, поврѣща на почвата всичкитѣ отнети отъ нея чрѣзъ жетвата хранителни вещества, наричаме го *генераленъ, универсаленъ или всеобщъ торъ*, или пъкъ *специаленъ или особенъ*, ако той поврѣща на почвата само извѣстни хранителни вещества, пужни само за извѣстни растения и то главно калій, азотъ и фосфорна киселина.

Като какъ дѣйствува въ почвата всѣки единъ торъ, различаватъ се торове *естественни или абсолютни*, ако тѣ дѣйствуватъ въ почвата химически и физически, съдържатъ почти всичкитѣ съставни части, отъ които е съставено тѣлото на растението и които самата природа доставлява на чловѣка,

или пъкъ на торове *искусствени, спомагателни, купешки, концентрирани или релативни*, които повръщатъ на почвата само пазвѣстни хранителни вещества и които се употребяватъ за повдигането плодовитостѣта на земята, за подобръннето прѣзъ пролѣтѣта на ослабелитѣ есенни и пролѣтни сѣйдби и др. и се различаватъ споредъ това, каква материя съдържатъ на: *калиеви* и то: калиевъ сулфатъ, калиевъ хлоридъ или калнитѣ и карналитѣ, който е добъръ за търсичнитѣ, твърдѣ черноземнитѣ почви и ливадитѣ.

На торове фосфорни съ киселина или въ водата растопителна т. е. *суперфосфати*, които споредъ произхождението си биватъ фосфорни и отъ костенъ пращецъ или пъкъ съ фосфорна киселина отчасти растопителна. Къмъ тѣхъ принадлежатъ тѣй парѣченото *Томасово брашенце*, което съдържа 10—25% фосфорна киселина и 40—50% варъ, *Томасовъ преципитатъ* 30—33% фосфорна киселина, фосфатътъ отъ желатината или нерастопителната фосфорна киселина съдържа костенъ пепелъ 20—38%, фосфорното, насаветското, руското, испанското брашенце и др. Тия фосфорни торове се употребяватъ есенно врѣме.

На торове азотни или съ органически азотъ, който не се растопява въ водата, на пр. кръвното и месното брашенце, или пъкъ съ неорганически азотъ, който се растопява въ водата, на пр. амонияковиятъ сулфатъ и чилската солъ.

На торове фосфорно-азотни, на пр. всичкитѣ костни, рогови брашенца, перуанското гуано и др.

На торове смѣсени отъ разпо множество на различни хранителни вещества и се именуваатъ споредъ растенията отъ които сж приготвени, напр. хмелни, ливадни, зеленчужни и пр., или пъкъ споредъ съставнитѣ си части, напр. амонияковъ суперфосфатъ, калиевъ суперфосфатъ и др.

Освѣнъ това тороветѣ се раздѣлятъ на торове *непосрѣдствени*, които набавятъ на почвата такива хранителни вещества, отъ които растението има нужда за своето развитие, или пъкъ на *посрѣдствени*, когато посрѣдствомъ тѣхъ хранителнитѣ вещества, които се намиратъ въ почвата се освобождаватъ, за да хранятъ растението.

Всичкитѣ торове, които се употребяватъ въ практическия животъ за подобръние на почвата и за поддържане на ней

ната плодовитостъ, споредъ своето происхождение, могатъ да се раздѣлятъ на петъ главни групи, именно на

А) Растителни торове.

Тия торове произхождатъ изъ растителното царство. Всички тия торове изгниватъ сравнително много по-бавно отколкото тороветѣ, които иматъ животинско происхождение. Дѣйствително тѣ не сж богати на азотъ и фосфоръ, но за това тѣ извънрѣдно размножаватъ въ почвата чернозема (хумуса), като подобряватъ почвата не само *съ химически хранителни вещества*, но и *съ физически хумусъ*. Тѣ сж евтини торове, безъ които въ нѣкои случаи не може да се мине и които въ земледѣлието се употрѣбаватъ въ значително множество.

Б) Животински или анимални торове.

Тия торове сж много повече важни отколкото растителнитѣ, първо затова, че скоро изгниватъ и второ, защото тѣ биватъ по-богати на *азотъ* и *фосфоръ*, най-важната храна на растенията. Повечето отъ тия торове се приготвяватъ за нуждитѣ на земледѣлието въ особни фабрики и затова тѣ се наричатъ *торове правени или искусствени*.

В) Минерални торове.

Тия торове сж твърдѣ важни, защото съ тѣхъ набавяме на почвата главно минералнитѣ вещества, които при всѣка една жетва ѝ се отнематъ. Съ минералнитѣ торове на почвата се набавя *азотъ, калий, фосфоръ, варий, магнезий и хлоръ*. А пъкъ тия торове въ почвата толкова по-добрѣ дѣйствуватъ, колкото сж по-ситни и толкова по-растопителни въ водата. Минералнитѣ торове обикновено се добиватъ като второстепенни фабрични продукти, затова нѣкои отъ тѣхъ принадлежатъ къмъ искусствени торове.

Г) Животинскорастителни торове или хлѣвски торове.

Отъ естественитѣ торове най-първо мѣсто завзема хлѣвскиятъ торъ; той е всеобщъ торъ и може да се употрѣби за торене както на всѣко растение, така и на всѣка почва. Той съдържа всички хранителни и органически вещества. Посрѣдъ

ствомъ торението съ хлѣвски торъ се размножаватъ добритѣ *физически и химически* качества на почвата въ такава голѣма мѣрка, та смѣло може да се рече, че неможе да бжде по-добъръ торъ отъ хлѣвския.

Д) Компостъ, смѣсенъ торъ.

Тия торове се съставятъ отъ различни растителни, животински и минерални остатъци, които се струпватъ на особни купове, поливатъ се съ пикученъ и другъ теченъ торъ и се нѣколко пѣти прѣхвърлятъ. Тѣ съдържатъ хранителни вещества, подобряватъ почвата най-много физически и до извѣстна мѣрка химически.

Въ слѣдующитѣ книжки на сп. „Съячъ“ ще се постараемъ да запознаеме читателитѣ на кратко съ значението и важността на горѣуведенитѣ петъ вида торове, като същеврѣменно се расправи, какво се набавя на почвата съ торенето.

Ј.

Какво влияние указва състоянието на врѣмето върху качеството на крѣмнитѣ трѣви.

Въ послѣднитѣ години въ сѣверо-западна Бохемия сж произведени наблюдения надъ влиянието на сушата и дъждоветѣ върху качеството на крѣмнитѣ трѣви. Въ тѣзи наблюдения се е забѣлѣзало, че въ години, пострадали отъ суша, освѣнъ общий недостигъ отъ сѣно, кокалитѣ на хранений съ такова сѣно рогатѣ добитѣкъ ставатъ крѣпки — лѣсно трошливи. Наблюденията сж ставали въ испитателната станция въ Любосичъ и отъ гѣхъ се е извадило заключението, че дѣйствиелно състава на сламата и сѣното, добити въ сухо лѣто, се рѣзко отличава отъ състава на сѣното и сламата, добити въ влажно лѣто. Направили сравнение съ пшеничната и ячменната слама, сжщо и съ детелината, въ 1893 и 1894 г. Тѣзи години много рѣзко се отличаватъ помежду си спорѣдъ количеството на падналата отъ атмосферата влажностъ. 1893 г. е била извънрѣдно суха, — количеството на падналата атмосферна влага отъ м. Октомврий 1892 г. до м. Октомврий

1893 г. е било около 300 милиметра, а то въ 1893/94 г. въ същото мѣсто е било 582 милиметра. Отъ направената анализа се установило, че сламата и сѣното, добити въ лѣто, страдало отъ суша съдържатъ много малко фосфорна киселина и азотъ, а варъ нѣколко повече, а именно: фосфорната киселина се е указала два и три пѣти, даже, помалко отъ нормалното количество. Това обстоятелство въ свръзка съ увеличението съдържанието на варъта, се явява, по всека вѣроятностъ, като причина за появяване болѣсти у добитъка подъ видъ на крѣхкостъ — лѣсно трошливостъ на кокалитъ му. Въ такъвъ случай се явява, като необходимо нужно искуственно да се прибавлява въ почвата на пасбищата и ливадитѣ фосфорно кисели соли.

Какво би казалъ коня, ако можеше да говори ?

Въ французскій журналъ „*Le chasseur français*“ е казано, че ако конятъ можеше да говори, то би казалъ слѣдущето :

Когато на двора е извънрѣдно много студено не ме вързвайте о желѣзни прѣдмѣти.

Не ме оставяйте нощъ вързанъ на такова мѣсто, гдѣто земята подъ мене би ми била врѣдна ако азъ си лѣгна, защото, като вързанъ, азъ нѣмамъ възможностъ да си избира удобно мѣсто за лѣжане прѣзъ нощта.

Недѣйте ме принуждава да ямъ повече соль отъ колкото ми е потрѣбно, разбъркана съ овеса, азъ зная, може би; повече отъ колкото вие, колко соль ми е потрѣбно.

Не мислете, че ако азъ върве подъ ударитѣ на камшика, то не съмъ се уморилъ.

Не си въображавайте, че щомъ съжъ конь, то съмъ длъженъ да ямъ всевъзможни сортове трѣва даже и развалена.

Не ме удрайте (бийте) съ камшика, ако азъ по пѣтя се уплаша отъ нѣщо, тъй като въ слѣдующий пѣтъ азъ мога това да си спомня и да ви причина нещастие.

Не ме заставлявайте да бѣгамъ рисоу въ гора, тъй като азъ влѣкж вазъ, ваший екипажъ и самъ себе си. Направете опитъ съ вазе си. Опитайте се да бѣгате въ гора съ тѣжакъ товаръ и вижте добръ ли ще ви бѣде?

Не ме оставяйте въ свършено тъменъ яхъръ, защо при излизанieto ми на свѣтлина, особено зимно врѣме когато има снѣгъ, азъ чувствувамъ болки въ очитѣ си.

Не повтаряйте звука „тпру“ ни въ селото, ни въ града, когато е свѣсъмъ непотрѣбно да се спирамъ, Не произнасяйте сжщо този звукъ и когато азъ вече съмъ се спрѣлъ, а учете ме да права това съ първа дума и на мѣсто; ако вашитѣ каиши на гема (юздата) ослабнатъ или свѣсъмъ се скжсатъ, вие тогава нѣма да се раскайвате, тъй като азъ ще се спра веднага при първата ваша заповѣдъ.

Не ми давайте много студена вода; не туряйте така сжщо замръзналитѣ желѣза на юздата въ устата ми, тъй като кожата на языкътъ ми за мене е необходима; вие можете да постоплите казанитѣ желѣза, само като ги допрѣте до тѣлото ми и ги подържите до една мпуга.

Не ме заставлявайте да върва назадъ, като ми закривате очитѣ, защото това ме довежда въ ужасъ.

Не ме карайте да бѣгамъ рисо по неравни мѣста, тъй като, въ случай на нѣкакъва несправность на колата, ще ме заставите да ви счуна вратѣтъ,

Не ми туряйте юзди съ наочници, защото тѣ ми причиняватъ главоболне и ми прѣчатъ да глѣдамъ на напрѣдъ.

Не се отнасяйте небрѣжно къмъ задрѣганieto ми за да не губите врѣме за заздравяне на ранитѣ ми, безъ да ви спомѣнувамъ за мойте страдания.

Не ме повѣржайте на каквото и да било неопитно, малко и глупаво момче, защото азъ съмъ много по уменъ отъ него.

ЗА ОТОЦИТЪ.

Прѣзъ всеко врѣме на годината и по разнитѣ части на тѣлото у разнитѣ домашни животни се появяватъ всевъзможни отоци, които, споредъ мѣстото, дѣто се намаратъ, сж свършено безвредни или шкъ застрашаватъ животното съ смъртъ, така напр. ако отека се появи на буга или подъ корема, то животното страда отъ него само като отъ отокъ; но когато се намира на гущата, животното не може свободно да диша и може да се задуши, ако се появи голѣмъ отокъ

около носовитѣ отвори, той прѣдставлява сжщо такава опасностъ. ако се появи на гърба — животното не може да се осѣдлава, а ако е до нѣкой ставъ, то крака трудно се движи.

Освѣнъ отъ мѣстоисхождението отоцитѣ прѣдставляватъ опасностъ или безвредностъ споредъ тѣхната голѣмина. Ако отока е малкъ, да се намира и на най-лошо мѣсто по тѣлото той не може да прѣдставлява някоя сериозна опасностъ за животното; но когато единъ отокъ взема голѣми размѣри, макаръ да се намира и на не опасно мѣсто на тѣлото, той пакъ много е опасенъ, понеже показва, че организма злѣ е поврѣденъ.

Отоцитѣ се появяватъ отъ много и твърдѣ различни причини и тѣхната опасностъ много зависи отъ причинитѣ, които сж ги прѣдизвикали. Отъ ударъ съ дърво, камъкъ, отъ силно ритване съ кракъ, на удареното мѣсто обикновено се появява отокъ, но който почти всѣкога е безопасенъ за животното; отоцитѣ, които се появяватъ вслѣдствие ухапване на утровни насекоми и утровни животни, прѣдставляватъ голѣма опасностъ за здравето, па даже и за живота на ухапаното, — ний знаемъ, че ужилванията отъ пчелитѣ, оситѣ и ухапванията отъ утровнитѣ змии се съпровѣждатъ съ голѣми отоци и даже съ смъртъ.

Впрѣгателния и ѣздовия добитѣкъ често пхти страда отъ отоци вслѣдствие на набиванне отъ недобритѣ снаряжения.

Има много отоци, които се явяватъ около ставоветѣ на краката у работния добитѣкъ, причинени отъ прѣсплена работа, а у малкитѣ кончета — отъ заразяване. Има вътрѣшни причини, отъ които се явяватъ доста голѣми отоци по краката, подъ корема и на главата у животнитѣ, това се случавя, когато сърцето не функционира добрѣ, когато черния дробъ или бѣбрецитѣ сж поврѣдени, или пъкъ има нѣкое механическо прѣпятствие въ коремната празнина; въ тия случаи водната частъ на кръвта се прѣцежда прѣзъ сждоветѣ и отива по наклоннитѣ части на тѣлото.

На лиситѣ коне, лѣгѣ отъ голѣмата горѣщина, отичатъ бърнитѣ даже и главата.

Има болѣсти, които се отличаватъ по това, че се образуватъ особенни отоци по разнитѣ части на тѣлото, както е напр. при устрѣла по говедата.

Тукъ ний не причисляваме затоцитѣ, които се явяватъ при убожданието на краката или при нараняванието на нѣ-

коя частъ на тѣлото, понеже всѣко нараняване обикновено се съпровожда съ много-малко голѣмъ отокъ. Голѣмнитѣ отоци, които се явяватъ у конетѣ слѣдъ скопяванетоъ сжщо не могатъ да се отнасятъ къмъ обикновеннитѣ отоци, понеже тѣ сж слѣдствие отъ занечистване — омърсяване на раната още при самото извършване на операцията.

Отъ казаното до тука всѣки ще разбере, отъ колко много и колко различни причини могатъ да се яватъ отоци по тѣлата на домашнитѣ животни.

Споредъ причината, отъ която се е появилъ отока, трѣбва да бжде и самото цѣрене. Тукъ трѣбва да забѣлѣжимъ, че отоци, които иматъ за причина нѣкоя прихватлива болѣсть или поврѣждение на нѣкои отъ вътрѣшнитѣ органи, ний нѣма да указваме на нашитѣ читатели, какъ трѣбва да ги лѣкуватъ, защото тѣ нито сж въ състояние да опрѣдѣлятъ, кой органъ е поврѣденъ или отъ коя болѣсть страда животното, за да се получи отокъ на извѣстна частъ на тѣлото и съ нѣкои особенни признаци; нито пъкъ биха знаели или биха се снабдили съ лѣкарства, които, употребени, да помогнатъ на болния. Остава ни да укажемъ, какъ трѣбва да се постѣпя при появяванетоъ на отоци отъ други причини.

Отоцитѣ, които се явяватъ около ставитѣ на краката, вслѣдствие на прѣсилване, трѣбва да се цѣрятъ чрѣзъ разтривки, било сухи — само съ увито на гушка сѣно, — било съ камфорово масло и раскарване. Много отъ нашитѣ хора иматъ обичай да пробиватъ ставовитѣ отоци съ игла, да ги разрѣзватъ съ ножъ, или пъкъ тая работа извършва налбантина. И това се прави, за да истече събраната около става вода. Тѣзи, които сж цѣрили ставовитѣ отоци по горния начинъ, знаятъ какви послѣдствия има, — всѣки пробитъ или разрѣзанъ ставъ силно се възпалява, отпча, схваща се, сраства се, става неподвиженъ, изъ пробитото мѣсто постоянно тече една жълтеникава течность. Всѣко пробиване на ставъ е равносилно съ осакатяване на животното. Има само нѣкои воднисти отоци около сухожилията на ставитѣ, които могатъ да се пробиватъ; но тогава не е работа нито на стопанетѣ, нито на налбантитѣ, които вмѣсто да испишатъ вежди — изваждатъ очи; ето защо всѣки отокъ на ставитѣ трѣбва да се цѣри само съ разтривки и никога съ разрѣзване или пробиване.

Отоцитѣ, които се появяватъ по гърба и гърдитѣ отъ лошото осѣдлаване или отъ не добръ приготвенитѣ хамоти, се прѣмахватъ, като се остави нѣколко дена животното спокойно и на отеклитѣ мѣста се тура ледъ въ продължение на 2 — 3 дена. Понеже не на всѣко мѣсто и въ всѣко врѣме се намира ледъ, който да се употреби за отоцитѣ по гърба и гърдитѣ, то той може да се замѣсти съ бусе-чименъ — (ископана зелена трѣва заедно съ прѣстѣта); трѣвата се тура върху отока, намокрена съ студена вода, и щомъ се стопли или засѣхне, замѣнява се съ друга, или пъкъ само се полива положената на отока трѣва съ студена вода. При тия отоци, както въобще и при всѣки другъ отокъ, много добри резултати се получаватъ, като се постѣпн тѣй: измѣшватъ се жълта прѣстѣ, сажди и оцетъ и съ тая каша се налага отеكلото мѣсто по нѣколко пѣти на день, като прѣди всѣко налагане се отива старата засѣхнала каша и тогава се налага прѣсна каша; това се продължава до тогава, до когато отока изчезне.

При затичане на краката много помага рѣчната и морската вода, — болното животно се вкарва въ водата и на дълбочина, която да надминава отока. Животното не трѣбва да се държи въ водата повече отъ половина часъ, а може да се държи въ водата по два пѣти въ день и при всѣко изваждане отъ водата необходимо е болното и мокро мѣсто добръ да се растрепе, било съ сѣно увито на гушка, било съ парцалъ. Тоя начинъ на цѣрене отоцитѣ на краката се прѣпорѣчва само лѣтно врѣме; а зимѣ повече е вредно, отколкото полезно.

Отоцитѣ причинени отъ утровни насѣкоми и животно, се лѣкуватъ съ студени компреси, съ налагане цвѣтъ отъ сѣно попаренъ; мнозина прѣпорѣчватъ да се натрива ухапаното мѣсто съ оцетъ и соль или да се налага съ листа отъ бжзе попарени. Най-добръ е да се намокри добръ ухапаното мѣсто съ воденъ амониякъ и слѣдъ това да се налага отока съ компреси, а вжтрѣ — да се дава на животното да пие кафе. (сварва се кафе, както обикновенно това се прави, само въ по-голѣмо количество, четвъртъ — $\frac{1}{2}$ кило вода и се дава на веднѣжъ).

За едно отъ най-утровнитѣ и много опасно за домашния добитѣкъ минава невѣстулката; нейното ухапване, всѣкога придружено съ голѣмъ отокъ, често причинява смъртъ, —

така вѣрва простолюднето у насъ и това вѣрване толкова е вкоренено, щото съ нищо не може да се пзмѣни, и всѣчки нещастни случаи — умирация на домашния добитѣкъ съ отоци около гушата — се отдаватъ на ухапвания отъ невѣстулката. До колкото ний знаемъ, невѣстулката не притѣжава такава утрова, каквато нашето желание вѣрва да има и отъ нея не могатъ да се получатъ такива опасни отоци, каквото се явяватъ у домашнитѣ животни. Тукъ има само едно смѣшеніе на причинителни и резултати, — извѣстни заразителни болѣсти, каквито сж „Гърляцата“ и „Въглена“ се характеризиратъ съ появяваннето на голѣми отоци около гушата и по други части на тѣлото и заловенитѣ отъ тия болѣсти животни много скоро умиратъ. Мнозина отъ нашитѣ скотовѣдци немогатъ да различатъ отоцитѣ, които иматъ за причина заразителна болѣсть отъ ония, причинени отъ ухапване и понеже много е по-лесно да се каже, че отока е отъ ухапване, отколкото отъ нѣкоя обща болѣсть, та затова тѣ почти всѣкога вѣрватъ, че това е невѣстулката, която така немилостиво и бързо имъ мери добитѣка.

Винѣги, когато се появи голѣмъ отокъ около гушата на нѣкое животно, причината трѣбва да се търси на друго мѣсто, а не у невѣстулката. Трѣбва да забѣлѣжимъ още, че тия отоци не сж само у едно животно, а днесъ се явяватъ у едно, подиръ единъ-два дена у друго, или у нѣколко животни едновременно; щомъ като нѣколко животни болѣдуватъ съ еднакви признаци, това е достатъчно доказателство, че има една обща причина за тия болѣдувания, а не че сж отъ невѣстулка, която даже да е утровна, нѣма да хапе животнитѣ сѣ около гушата.

Кръмнитѣ трѣви за нашето скотовѣдство и описанието имъ.

Ише Цвѣтанъ.

(Продължение отъ кн. № 3).

2. Червената дѣтелина (*Trifolium pratense*) — Трефиля.

Детелината е тоже едно отъ важнитѣ кръмни растения въ земледѣлието. Съ напредѣка на послѣдното и на скотовѣдството това растение става още по-популярно. На западъ,

кждѣто използването на земята става по единъ правилень рѣдъ, който поврѣща на земята почти всичко що е взето отъ нея, това растение не липсува отъ сѣидбообращаннето на рационално управляванитѣ стопанства. У насъ то е още малко извѣстно, обаче, прѣдъ видъ бѣдѣщето, което го очаква съ напрѣдъка на земледѣлнето ни и съ увеличаваннето на обработваемата плоскостъ въ ущѣрбъ на ливадитѣ и пасищата, ние рѣшихме да запознаемъ читателитѣ на сп. „Сѣячъ“ съ това, толкова благодатно, за земледѣлцитѣ и скотовѣдцитѣ, растение.

Детелината има разни видове и подъ видове, които се числяватъ на повече отъ 150. Нѣ най-важень видъ отъ всичкитѣ е въпросний ни тука видъ: *Червената детелина* (*Trifolium pratense sativum*).

Червената детелина расте въ диво състояние изъ цѣлата Европа, Алжирия, Мала Азия, Туркестанъ, Сибиръ и по високитѣ и гористи мѣста на Остъ-Индия. Тя е прѣнесена въ 1790 до 1800 година въ сѣверна Америка, а по-послѣ и въ Австралия и тамъ се е вече натурализирала.

Спорѣдъ Д-ръ Гуго Вернеръ обработването на червената детелина не е отъ много стари врѣмена, защото само въ 15 и 16-то столѣтие се спомянува за нейното обработване въ Испания и Италия. Въ 1550 год. нея обработвали въ Бреши. Додонеусъ вече описва въ 1566 год. нейната обработка; сѣщо за нея като крѣмно растение спомянуватъ Цезалпинъ и Клузиусъ.

Почва и трайность. За да се очаква богата реколта необходимо условие да се даде на детелината подходяща почва, а не такава, плодovitостъта и свойствата на която я врѣдатъ или твърдѣ малко ползуватъ. За най-подходящи за детелината почви се считатъ тѣзи, които иматъ влажничка и дълбока орница, богата на хранителни вѣщества, и отличающи се по благоприятнитѣ физически свойства на подпочвата, които не прѣдставляватъ нѣкакви особни прѣпятствия за възможното развиванне на коренната система и обладающи достатъчна вододържима способность. Такива почви врѣбва да считаме прѣвѣсходни за червената детелина; къмъ тѣхъ принадлежатъ плодородната възглинеста и глинеста почва съ добръ наторена орница, съдържаща мергелъ и съ не твърдѣ пропускателна за водата подпочва. Варьта въ почвата тукъ е важна не като

хранително вещество, а благодарение на физическите свойства, които тя прѣдава на почвата. Ако варьта се намира въ почвата въ видъ на мергелъ, то такава почва бива богата и на минерални хранителни вещества. Подпочва, която се състои отъ чистъ варовникъ, а още и напуканъ е врѣдна поради малката си водопоглщателна способностъ. На много добриятъ почви детелината може да трае въ продължение на много години.

По лѣжката и малко богатичка почва съ подпочва непритежающа такива прѣвѣсходни, за червената детелина, физически свойства, като напр. ако тя е твърдѣ много плътна, недостатъчно богата на хранителни вещества, или твърдѣ водопроницаема, се счита като подходяща за червената детелина почва, нѣ само ако тя се отгледва като едногодишно растение.

Тѣзи сж, така нареченитѣ, детелиновитѣ почви; нѣ детелината може да се отгледва и на други отличающи сж отъ тѣхъ почви. Така, даже на пѣсчяливи почви, ако тѣ сж добрѣ разработени, имейщи достатъчно влажно положение и не лежащи върху съвсѣмъ бѣдни подпочви, можемъ да очакваме доста добра реколта, особено ако детелината е посѣяна въ видъ на смѣсъ съ други растения; такива почви могатъ значително да се подобратъ съ мергелъ.

На почви богати съ хумовъ детелината тоже добрѣ расте, нѣ и често страда отъ измръзване. Обаче, ако такава почва чрѣзъ дренажъ се осуши, слѣдъ това киселината ѝ се неутрализира съ варъ, а послѣ се натори съ оборски торъ и се добрѣ разработи, то пакъ може да се добие добра реколта отъ детелината, както сж напр. торфенитѣ почви съ мергелни или съ малко възглинести подпочви. Въ блатиститѣ мѣста детелината не расте твърдѣ добрѣ.

Младитѣ токо-що покарали детелинови растеницица изискватъ, за успѣшното си развитие и широкото распространение на коренитѣ си, извѣстно богатство въ почвата — лѣсноусвояеми храни за растението; затова за да намѣри детелината готова добрѣ наторена почва трѣбва много да се натори почвата още за прѣдшествующото или поне за прѣдохранителното (прѣдпазителното) растение, наторяването на самата детелина би имало много малко значение. Ако на почви бѣдни и малко подходящи за детелината се иска да се помогне на

растението въ периода на неговото прорастване, то както за лекитѣ така и за много тежитѣ почви се прѣпорѣча повърхностно наторяване съ сламенистѣ торѣ, който не само ще даде хранителни вещества на почвата, но ще запази отъ измръзване и детелината, ако това повърхностно наторяване стане късно на есенъ, на освѣнъ това този торѣ ще подобри и физическитѣ свойства на почвата.

Червената детелина принадлежи къмъ числото на ония растения, които иматъ свойството да усвояватъ частъ отъ свободний въ атмосферата азотъ, благодарение на което тѣзи азотосѣбиратели не се нуждаятъ отъ изкуственното наторяване съ силитра и амонякъ, като оставатъ даже въ почвата чрѣзъ своитѣ остатки повече азотъ отъ колкото тя е имала по-рано.

Макаръ детелината и да се причислява къмъ растенията съ дълбоки корени, нѣ пакъ голѣма частъ отъ нейнитѣ влакнести коренчета оставатъ въ горний слой на почвата; за това именно почвата за червената детелина трѣбва да бѣде дълбоко разработена, богата на хранителни вещества и влажна, защото само въ такава почва детелината се развива така добръ, щото става способна да указва своето извънрѣдно благотворно влияние на развитието на растението, което би я наслѣдило.

Нѣкои отъ авторитетнитѣ агрономи считатъ детелината за едногодишно, други за двѣгодишно, трети за многогодишно растение, а други пъкъ дѣлятъ разнитѣ ѝ видове на едно, двѣ и повече годишни. Г-нъ Кабештевъ въ своитѣ си „Практическіе совѣты по разведенію кормовыхъ травъ“ по този въпросъ, мѣжду другото, ето какво казва: „спорѣдъ насъ тѣзи противорѣчия могатъ скоро да се обяснятъ, спорѣдъ това до колко почвата, подпочвата и климата съотвѣтствуватъ на изискванията на детелината. Въ почва рохка, умѣрено влажна, богата съ хранителни вещества, съ пропускателна подпочва, коренитѣ на детелината се разпространяватъ на далеко и добръ се развиватъ като поглъщатъ вода и други хранителни вещества въ голѣмо количество, даватъ възможность на детелината да се ползува нѣколко години подъ рѣдъ, и наопаки, въ почви сухи и които нѣматъ голѣма сила, съ непронускателна подпочва, детелината дава една или двѣ реколти и умеря отчасти или съвършено. Мене се е случвало да паблюдавамъ и да забѣлѣжа, че единъ и сѣщъ видъ детелина, посѣяна на двѣ съ-

вършено разни, по почва и положение, мѣста, расте и дава реколта на по ниското мѣсто въ течение на четири години, а на по-високото безслѣдно исчезва още на третата година“. Слѣдователно отъ изслѣдваніята на г-на Кабештова трѣбва да заключимъ, че трайността на детелината зависи напълно отъ почвеннитѣ и климатически условия, така напр. на всичкитѣ добри почви, гранични съ Балтийскитѣ и сѣвернитѣ морски области на Германия, детелината расте и живѣе като пзносно растение, въ продължение на нѣколко години, така сжщо и въ нискитѣ мѣста покрай Одеръ и Елба и въ Саксония, Вестфалия и покрай Рейнъ, въ мѣстноститѣ, отлпчающи се по благоприятното си положение. Въ всичкитѣ мѣста на Западния и Южна Германия съ сухъ климатъ въ Силезия и Познанъ може да се очаква добра реколта само въ първата година.

Избиране на сѣмето и сѣидба. Слѣдъ избиранieto на почвата, спорѣдъ даденитѣ до тука наставления, трѣбва да се пристъпи къмъ избиранieto и набавяннето на сѣмето и приготвление на почвата.

Сѣмето на детелината сж едни малки бобовидни зрънца, покрити съ лскава сравнително дебела кожица, която понѣкога бива съвършено желта, а понѣкога се измѣнява на жълто-червена. Прѣснитѣ и напълно узрѣли сѣмена и чисти отъ всѣкакви чужди примѣси, трѣбва да поникнуватъ 85 — 90 отъ 100 зърна. Сѣмена съ поголѣмъ покълнителенъ процентъ мжчно можтъ да се намѣратъ въ продажбата. Покълнителната способностъ детелиновото сѣме си запазва въ продължение на двѣ години. Влажитѣ сѣмена, добити при си по вършанне въ втората си година винаги я изгубватъ съ 25 %. Сухоприбранитѣ и сухопазенитѣ сѣмена можтъ да си запазятъ покълнителната сила и повече отъ двѣ години, обаче тѣ тогава много бавно и не равно никнатъ и за поникнуванието си изискватъ особено благоприятно врѣме. У продавачитѣ на сѣмена често се застояватъ стари сѣмена и тѣ за да ги продадѣтъ ги размѣсватъ съ прѣснитѣ, като по добросъвѣстнитѣ размѣсватъ по малко отъ старитѣ сѣмена, а недобросъвѣстнитѣ размѣсватъ повече отъ старитѣ съ по малко отъ новитѣ. Нѣкои такива недобросъвѣстни продавачи смѣсватъ даже сѣмената на разни плѣвели, които приличатъ на детелиновото сѣме, съ послѣдното и го продаватъ. Други пъкъ го смѣсватъ съ дрѣбенъ пѣськъ, направенъ твърдѣ приличенъ на детелиновитѣ

зърна, боядисанъ тоже добръ. Всячкиѣ тѣзи игри въ продажбата на детелиновото сѣме, нека се иматъ прѣдъ видъ отъ земледѣльца при покупување на сѣме. Нашиѣ сѣвѣтъ е: детелинено сѣме да се купува само отъ фирми близки, които, подъ страхъ да не се компрометиратъ, гарантиратъ поне до нейде земледѣльца; а най добръ е отъ лице, което самъ го е произвело; нъ въ единий или другий случай, все трѣбва прѣдварително да испита покълнителната му способностъ.

Испитванието покълнителната способностъ на детелиновото сѣме става, като се вземе една разлата паница (чиния) и въ нея се постеле единъ пластъ фанелено парче, прѣбро-яватъ се 50 или 100 зърна и се посипватъ въ фанеленото парче, което прѣдварително бива хубаво намокрено и истис-кано. Надъ зърната се постила друго такова парче тоже на-мокрено и отъ врѣме на врѣме се напрѣсква съ вода. Така на-рѣдената паница се поставя на топло мѣсто и въ продълже-ние само на 1 — 2 денонощия здравитѣ зърна ще покълнатъ, а вѣхтитѣ ще само да понабѣбнатъ, нъ пѣма да пустнатъ кълнѣ. Колкото топлината е по-голѣма, толкова по-скоро сѣ-мето покълнява. Прѣброяватъ се тогава покълналитѣ зърна и се вижда какъвъ процентъ здрави сѣмена има въ прѣдлага-емото за купување сѣме.

Слѣдъ избиранieto на сѣмето трѣбва да пристъпимъ къмъ опрѣдѣляванieto количеството на сѣмето, потребно за единъ декарь, хектаръ и пр. Спорѣдъ Д-ръ Гуго Вернеръ на декарь трѣбва да се посѣва 2 до 2 $\frac{1}{4}$ килограмма или 20 — 25 килограмма на хектаръ. Тѣзи норма обаче не може да бѣде винаги постоянна, тя подлѣжи на измѣненie отъ ка-чеството на сѣмето, отъ качеството на почвата, мѣстополо-женieto, отъ врѣмето на посѣванието и пр. Така напр. ако сѣмето, което ще засѣваме е отъ долно качество, т. е. или има много примѣси или е много вехто, та голѣма частъ отъ него е изгубила кълнителната си способностъ, ще трѣбва да се вземе не 2, а 3 че и 4 кгр. на декарь, също ако почвата е непригодна толкова за детелината и пр.; въ всеѣки случай и тука, като и при люцерната нетрѣбва да се скъпи сѣмето. По добръ е съ 10 килограмма сѣме да посѣемъ 3 декара, отъ колкото 6 или 7, защото винаги тритѣ декара ще ни даватъ повече и по доброкачественно, па и за по-дълго врѣме, сѣно, отъ колкото 6-тѣ или 7-тѣ декари, които ще ни да-

дѣтъ такава малко и отъ долно качество и само въ малко години. Отъ рѣдка дѣтелинепа ливада никога не трѣбва да се добива сѣме, защото то ще бѣде прѣпълнено съ сѣмена отъ разни врѣдителни бурени.

На въпроса: дали трѣбва дѣтелината да се сѣе пролѣтъ или есень, специалиститѣ разнo отговарятъ, нъ повечето отъ тѣхъ сж за пролѣтното сѣяние. Ние мислимъ, че есенното сѣяние може да се прѣпорѣча само тамъ, кждѣто, благодарение на мѣстоположеннето и климатическитѣ условия, прѣзъ цѣлата зима земята бива покрита съ дълбокъ снѣгъ; безъ това есень посѣтата детелина ще расте и вирѣе добрѣ до късно на есень, а прѣзъ пролѣтѣта ще се забѣлѣжи и ще изчезне — значи че ще измръзне прѣзъ зимата.

Детелината трѣбва да се сѣе заедно съ прѣдпазително растение, за нуждата отъ което говорихме по-рано, когато разглѣдвахме люцерната. Ако почвата е малко подходяща за детелината добрѣ е тя да се засѣе въ смѣсъ съ други трѣви та да може да се постигне потрѣбната гъстота въ трѣвата. Прѣдпазителното растение не трѣбва да е такава, което расте много едро и расклонено, та съ това би правило сѣнка на детелината и би спрѣло циркулирането на въздуха, нито пъкъ да бѣде такава, което за своето си прорастванне да изисква много дълго врѣме. Досегашнитѣ опити сж установили за равнитѣ почви кои именно растения се прѣпорѣчатъ. Спорѣдъ тѣзи опити за лѣкитѣ почви се прѣпорѣчатъ за прѣдпазителни растения: зимната и лѣтна рѣжъ, просото и рѣдко посѣта грѣчиха¹⁾; за срѣднитѣ почви: зимна рѣжъ, ячмiekъ, овесъ, фий за зелена храна, сжщо се прѣпорѣча и лѣнѣтъ; ако прѣдпазителното растение е сѣто въ рѣдове детелината расте по добрѣ; за тежкитѣ почви се прѣпорѣча сѣяннето въ рѣдове на зимна и лѣтна пшеница, овесъ и лѣтна рапца. Лѣтенъ или зименъ ячмiekъ на тѣжка почви никога не трѣбва да се сѣе, защото първото междуколѣнно пространство на стеблото му полѣга на земята и послѣ пзново подъ правъ ъгълъ се исправя, та съ това задушва детелината. Това е доказано отъ много опити, това сжщо се потвърди и въ испитателното полѣ на Варненскій Окр. Земледѣл. Надзирателъ прѣзъ 1898 г.

Слѣдъ като се знае и испѣлни всичко казано до тукъ

¹⁾ Глѣдай сп. „Сѣячъ“ год. II, стр. 241.

отъ земледѣльца, пристъпва се къмъ самото сѣяние, точно врѣмето на което не може да се опредѣли, нѣ то трѣбва да стане възможности по рано до като влагата въ почвата още не е пагубена. Ранното посѣяние има и тѣзи добра страна че по рано детелината изникнува и до като настѣпи сушата тя е достатѣчно хванала вече коренъ и повече productivity на сушата.

Най-добръ е засѣяването на детелината да стане съ машина сѣялка, защото сѣмете се економисва на по-равномѣрно се засѣва. Тѣзи земледѣлци, които има да засѣятъ 50—60 декара съ детелина имъ е изгодно да си купятъ сѣялка специално за засѣяване на детелина. Тѣзи, обаче, отъ земледѣлцитъ, които засѣватъ детелина въ по-малко пространство, каквито се и намиратъ въ страната ни, можѣтъ да извършатъ засѣяването на сѣмето и съ ръцѣ. За по-равномѣрно засѣяване на сѣмето добръ е то да се размѣси са суха прѣстъ или пѣськъ и тогава да се сѣе, като сѣячѣтъ при сѣяннето кръстоса нивата.

По горѣ когато говорехме за прѣдпазителнитѣ растения спомѣнахме и зимни и лѣтни такива. Било, че детелината ще се сѣе слѣдъ зимно прѣдпазително или съ лѣтно—растение, почвата все трѣбва да бѣде прѣборана още на есенъ на дълбоко най малко на 18 — 20 см. Слѣдъ зимното прѣдпазително растение може да се сѣе дѣтелината много рано на пролѣтъ — щомъ се размързи 4—8 см. почвата, даже и когато по нея се намира тукъ таме още нерастопенъ снягъ. При това сѣяние не трѣбва да се опасяваме отъ поврѣжденята, които ще направимъ на зимното растение, защото то при силното си развитие ще заличи всички тѣзи наши поврѣждания. Това сѣяние е много трудно и за челоуѣка и за добитѣка, да се газятъ пѣз калната земя. За покриването на сѣмето съ прѣстъ нѣкои сѣвѣтватъ да не се грижи сѣяча, като се основаватъ на това, че попадналото на мократа земя върно отъ замръзването ще се възкне въ нея; нѣ на това земледѣльца не трѣбва много да се надѣва. При това сѣяние не малка частъ отъ сѣмето ще остане по повърхността на листата на зимното растение, друга частъ ще остане не закрита въ земята; затова веднага слѣдъ посѣяването или когато земята до нѣкъдѣ попсѣхне, а дѣтелината е още не покарала, трѣбва да се погрижемъ да покривемъ сѣмето въ земята, така, както ще кажемъ, когато гово-

римъ за посѣвяването съ лѣтно прѣдпазително растення. По този начинъ посѣтото дѣтелинено сѣме при първо настѣпяване по топло врѣме (5° С.) поникнува и намира веднага защита отъ слънцето и топлината подъ бързо развиващото се зимно прѣдпазително растение.

Това е важното прѣимущество на посѣвяването детелината и другитѣ, съ ситни сѣмена, растення, на което се основаватъ всичкитѣ послѣдователи на това сѣние.

Най-сигурний и най-лѣсенъ начинъ е сѣяннето детелината съ лѣтно прѣдпазително растение, което се извършва по слѣдующий начинъ: Прѣзъ пролѣтѣта щомъ понсѣхче (опрѣхче) земята, тя се прѣбрѣква (прѣрохѣква) съ тѣрмѣкъ добрѣ. Есенната оранъ е добрѣ да бѣде дълбока даже 30 с.м., защото колкото тя е по-дълбока, толкова по-добрѣ расте и трае растението, ако и въ послѣдне врѣме нѣкои авторитети да отказватъ значението на дълбоката оранъ при сѣяннето на детелината. Врѣмето прѣзъ пролѣтѣта, въ което е най-добрѣ да се засѣе детелината е много кратко — то е 5—6 дни, затова земледѣлеца трѣбва да внимава на това, та да не го пропусне. Улучено единъ пѣтъ врѣмето и приготвено сѣмето, пристѣпва се къмъ самото сѣяние. Нивата отрѣдена за това и орана прѣзъ есента на дълбоко, сега се прѣтѣрмѣчвава, слѣдъ което се засѣва прѣдпазителното растение, послѣ се прѣкарватъ грабли (борони) за да се покрпе сѣмето на прѣдпазителното растение. Извършено веднѣжъ това, сѣяча взима детелиновото сѣме, което, както казахме по-горѣ, трѣбва да бѣде разбѣркано съ сухъ пѣсѣкъ или прѣстъ, и го посѣва по нивата като кръстоса послѣдната. Слѣдъ засѣвяването на детелиновото сѣме трѣбва веднага, докато влажността на почвата не се е изгубила, да се завлѣче сѣмето съ лѣкъ влѣкъ. Не трѣбва да се оставя засѣто, нѣ незавлечено сѣме отъ единия за другий день, а всѣкога земледѣлеца трѣбва да се старае щото всичката приготвена тѣрмѣчена нива да се засѣе и съ прѣдпазително растение и съ детелина въ сѣщия день, за да не се изгубва най-цѣнната въ това врѣме влага и сѣменцата да останатъ покрити съ суха прѣстъ. При завличанieto земледѣлеца трѣбва да се старае да не оставатъ непокрити сѣменца, а сѣщо и да не се покриватъ тѣ на много дълбоко, защото останалитѣ на открито сѣменца никога не поникнуватъ, а сѣщо и тѣзи, които сѣ попаднали на дълбочина до 6—7 с.м. тоже

не поникнуватъ. Най-добръ е сѣмената на детелината да бждът покрити на дълбочина до $1\frac{1}{4}$ с.м., защото тогава всички поникнуватъ и много нормално се развиватъ. Така напр. отъ много опити правени до сега се е установило че отъ 100 сѣмена,

покрити на дълбочина:	поникнали:	непоникнали:
на 7 сантиметра	0	100
„ 5 „	27	73
„ 2.50 „	93	7
„ 1.25 „	97	3

Отъ сжшитѣ опити сж е установило още, че при еднаква температура необходимото за поникнуването време, при посѣвъ на разна дълбочина, е както слѣдва:

На дълбочина 5 с.м. сѣмето поникнало мжду	10-й и 16-й день
„ „ 2.50 „ „ „	6-й и 12-й „
„ „ 1.25 „ „ „	4-й и 8-й „

Значи, че пълното, равното и бързото поникнуване бива обезпечено само за тѣзи сѣменца, които сж покрити на дълбочина малко нѣщо повече отъ единъ сантиметръ, а на такава дълбочина могатъ да се покриятъ сѣмената само съ лѣжки влѣкове (сюргии) на добръ разработени и разбити (раздробени) ниви.

Посѣтата и завлѣчена детелина може и да се прѣваля съ валякъ, а може и безъ това. Да се извърши ли тѣзи операция или не — зависи отъ влажността на почвата; ако почвата е много влажна нетрѣбва да се прѣкарва валякъ, а ако тя е умѣрено влажна добръ е да се прѣваля. Въ всѣки случай, слѣдъ штателното приготвление на почвата и завличанieto ѝ съ влѣкове, валянието се явява вече не като необходимо.

За поникнуването си детелиненитѣ сѣменца, спорѣдъ Гофмана, изискватъ 117.5% отъ своята тѣжина вода. Затова при такава малка дълбочина на каквато се сѣе детелината се иискава за бързото ѝ поникнуване достатѣчна влажностъ въ почвата. Температурата, при която детелиновитѣ сѣмена покарватъ е достатѣчна нѣколко градуса надъ нулата (най-малко 4.75°C.), обаче за по бързото поникнуване се иискава повисока температура. Въобще скоростъта на поникнуването

е въ зависимостъ отъ температурата; така напр. Габерландъ е намѣрилъ, че детелиненото сѣме

при темп. 4.75°C . пуска коренче въ $7\frac{1}{2}$ дни

" " 10.5°C . " " " 3 — "

" " 15.6°C . " " " $1\frac{3}{4}$ "

" " 18.5°C . " " " 1 — "

Първото листче на детелината е кръгло и нераздѣлно, заедно съ неговото развитие се спуска и главниятъ коренъ въ почвата. Въ първий периодъ отъ живота си надземниятъ детелинен части се развиватъ много бавно, защото хранителните вещества тогава се израсходватъ само за порастването на коренътъ, както е съ всичкитъ растения, имещи дълбоки корени. (Слѣдва).

Примѣренъ Околийски Началникъ.

Ломски Окол. Началникъ е отправилъ до общ. кметове въ Ломската околия, на 8-й Августъ т. г. слѣдующето окръжно:

„Грамадната полза, която рапицата дава на земледѣльца като растение отъ извѣстна стойностъ; леснотията и економията, съ които тя се култивира; подобрѣняето на почвата, гдѣто се сѣе; периода на сѣенето ѝ — рано пролѣтътъ т. е. есень слѣдъ свършване, а пролѣтъ прѣди настѣжаване усиленитъ полски занятия на земледѣльца; всички тия твърди удобни условия за култивиране рапицата съ-дали поводъ на разпространение до голѣма степенъ сѣянето на това растение. Нѣма съмнѣние, че то ще бѣде отъ голѣма благодать и за нашия земледѣлецъ и страната ни.

Това растение е било принесено и най-напрѣдъ посѣяно у насъ въ Свищовската и Никополюската околии отъ българитъ изъ Банатъ (Унгария), които прѣди 15—16 години се прѣселиха и имъ се дадоха правителствени земи (совати) въ горнитъ двѣ околии. Отъ тѣхъ постепенно сѣянето рапицата се раздаде и между мѣстнитъ тамъ селени, гдѣто днесъ се сѣе въ голѣми пространства и гдѣто тая пролѣтъ, спорѣдъ свѣденията въ пресата, отъ тѣзи околии се изнесе рапица за около 5 милиона лева. Въ съседната ни Румъния, гдѣто се

сѣе въ цѣлата страна, ежегодно постъпватъ само отъ износа на рапицата около 80—100 милиона лева.

Отъ рапицата се произвежда масло, като дървеното — маслиненото масло, и се употребява за мазане машинитѣ, за горѣне, за правяне сапунъ и пр.

Прѣимуществата на това растение сж неуспорими, като най-добръ възнаграждающа трудѣтъ на земледѣлца.

За да имаме добра, изобилна реколта отъ рапица и рано на пролѣтъ, трѣбва и рано есенъта да я посѣемъ, именно прѣзъ м. Августъ. Посѣяна прѣзъ тоя мѣсець, до настъпване зимата, тя има врѣме да направи доста дълбоки корени и да се запази прѣзъ зимата отъ измразяване, а като израсте на 10 — 15 сант. пуца се добитѣка (дрѣбенъ и едъръ) да я пасе и тѣпче, до зимата. Добитѣка я пасе съ голѣма охота и се угоява. Това способствува пролѣтъта рано да израства съ буйность и съ голѣми разклонения на стеблото ѝ, а то е и важното въ култивирането ѝ.

Тя озрѣва къмъ 10-й Май. Жетвата ѝ трѣбва да стане 5—6 дена прѣди пълното озрѣване, първо затова че нейнитѣ шушулки, съ узрѣването, веднага се отварятъ и изронватъ, второ че тя задържа известна влага, нужна за назначението си — пуцане повече масло, и иде на тѣгло. За това къмъ него врѣме земледѣлца често да посѣщава посѣяната съ рапица нива, и щомъ забѣлѣжи въ сѣмето начало на почервяване, на слѣдующия день почва жетвата. Жетвата се извършва бърже въ 2—3 дена, и то отъ зори до пладнѣ. Снопитѣ се складирватъ конусообразно, съ върховетѣ на горѣ и се оставатъ 7—8 дена на нивата за доозрѣване.

Харманѣтъ ѝ се прави на нивата, може и въ село като се привезатъ снопитѣ на кола съ черга. Сламата се остава на купчини изъ нивитѣ и се изгаря. Пепельта ѝ е прѣкрасенъ торъ.

Съ извършване всичко това на врѣме и внимателно, нивата веднага се изорава и посѣва съ кукурузъ. Засѣяния въ нивата на рапицата кукурузъ бива чудесенъ.

За по-лесното прѣскане изъ нивата сѣмете ѝ се сѣе размѣсено съ пѣськъ — една часть рапица, двѣ части пѣськъ.

Съ една кофа рапица се посѣватъ около 20 декара.

Една и сѣща нива сѣе се двѣ, най-много три години. Тя, особенно пепельта ѝ, има и това прѣимущество че очиства

нивата отъ всѣкакви бурени и я прави твърдѣ пригодна за посѣване други житни растения.

Освѣнъ на откритата нива, рапицата се сѣе и въ кукурузътъ при послѣдното му прѣкопаване. Прѣвъ врѣме беридбата му тя е доста израсла и за това веднага слѣдъ беридбата се пуца добитѣка.

Безспорната полза отъ култивирането на това растение ме застави, освѣнъ личнитѣ ми приканвания по селата, да дамъ писмено горнитѣ опжтвания по начина на сѣянето това благодатно растение, съ твърдата надѣжда, че г. г. кметоветѣ въ повѣренната ми околия ще прѣдадатъ на своитѣ селени всичко горѣизложено като имъ расправятъ ползата отъ него и го поканятъ *да прибѣрза съ посѣването рапицата сега слѣдъ харманъ* и особено подиръ послѣднитѣ изобилни дѣждове. (Подп.) Окол. Началникъ: *Браняковъ* и за Секретаръ: *Русиновъ*.“

Съ това си окръжно г-нъ Началника Браняковъ доказва, че той не се ограничава само съ сухата официална кореспонденция въ началническии си кабинетъ, а мисли и за поминѣка на населението въ околията си, което трѣбва да бѣде първа грижа на всѣки Окол. Началникъ. Ние, като похваляваме г-на Бранякова за това, желали бѣхме да видимъ неговий примѣръ послѣдватъ и отъ другитѣ г. г. Окол. Началници.

Р.

ПОЛЪЗНИ СЪВЪТИ.

По добръ е овесътъ да се исхранва на снопи. Американскии земеделѣецъ г. Хилъ се провнися, че е много по добръ за добитѣка, ако му се дава овеса невѣрханъ; т. е. на снопи, па и по економично било исхранването на овеса въ снопи, понеже, поради ефтинията на овеса, често пѣти вършидбата му не се отплащала. За тѣзи цѣль той прѣпорѣчва да се покосява овеса нѣколко деня прѣди узрѣването, за да се избѣгне паронковането, а съ това и изгубването на частъ отъ зърната му, па и сламата му въ такъвъ случай бивала по приятна за храна на добитѣка. Слѣдъ като исхнатъ снопитѣ, той прѣпорѣчва, да се прѣвезатъ въ сайванти

и тамъ да се наложатъ добръ въ рѣдове, а ако нѣма такива сайванти да се направатъ на кладни. Добръ наложенитѣ овесни снопи запазватъ своята прѣснота прѣзъ цѣлата зима.

Конетѣ яджѣ овесѣтъ на снопи, казва той, съ голѣма охота и безъ съмнѣние го използватъ повече отъ колкото когато имъ се дава той на зърна, защото първий тѣ яджѣ по полека, добръ го зджкватъ и това много благоприятно се отзовава на храносмиланието. Много пѣти се случва, че нѣкои конѣ се хранятъ прѣзъ зимата само съ овесена слама и овесени зърна, щомъ това е така, то защо пѣкъ да не имъ се дава това въ видъ на снопъ — неовърхано? Върханата слама неможе да запази прѣснотата си, както певърханата, и и всѣкога невърханата бива по сладка на добитѣка отъ колкото върханата. Когато сламата въ снопитѣ е много едра и дебела краищата ѝ (стрѣнта ѝ) могатъ да се изрѣзватъ и хвърлятъ, а само по тънката частъ да се дава на добитѣка.

Искусственното развъждане на гжби. Вземете спори (сѣме) отъ гжби и въ врѣмето мѣжду м. Юлий и Януарий ги турнете на здрави и зелени орѣхови или джбови листа. Отъ начало тѣзи листа, на които сж посѣяни гжбитѣ трѣбва да ги пазите отъ слънчевитѣ лъчи. За тѣзи цѣль можете да си послужите не само съ откъснати листа, нѣ и съ попадали. Слѣдъ 8 — 9 дни споритѣ (сѣмената) ще захванатъ да прорастватъ, слѣдъ това ще се почне оплодотворението на женскитѣ спори и най послѣ ще се образуватъ гжбнитѣ мицелии. Земята, на която ще поставите листата, на които сж посѣени гжбитѣ, трѣбва да съдържа много малко варъ (най много 2%) и да бжде при климатъ, какъвто изисква лозата; тѣзи двѣ условия сж необходими за развъжданието на гжбитѣ.

За да се здобнете съ гжбни спори (сѣме), трѣбва да вземете гжба и да я исуните въ санджкъ; тя ще стане твърда. Слѣдъ нѣколко врѣме ще я разрѣжете и като ѝ притурите малко вода, вътрѣшната ѝ мѣка частъ ще растрiete мѣжду двѣ мжжидиви стѣкла, отъ което ще получите нѣщо прилично на тѣсто, въ което се намира голѣмо множество спори; Това тѣсто ще си съхранявате и отъ м. Юлий ще почнете да туряте отъ него по малко на срѣдната жилка на листата и тѣзи листа ще расхвърлите подъ дърветата. Споритѣ ще живѣятъ на листата до като послѣднитѣ изгниятъ; тогава се

образува мицелиума, който прониква въ земята, а на него парастватъ толкова сладкитѣ гъби.

Бѣсътъ по кучетата. Огъ нѣколко врѣме насамъ „бѣсътъ“ по кучетата въ Варна доста се е усилилъ. Той отдавна вече върлува въ Варна, само че въ незначителни размѣри, обаче напоследѣтъ нѣколко кучета едноврѣменно побѣсняли и ухапали 4—5 души хора и се давили съ много други кучета. Изъ града толкова много кучета има и така много прижадатъ всѣки денъ отъ селата съ житарскитѣ и дърварскитѣ кола, шого безъ строги мѣрки тѣ застрашаватъ гражданетѣ било само съ ухапване, било отъ побѣсняване.

Научаваме се, че градското Общ. Управление е взело доста строги мѣрки за очистването на града отъ кучета, като заповѣдало на своитѣ агенти да хвърлятъ утровни хапове на всѣко празноскитающе се куче; всѣко свободно куче, което се намѣри на улицата да се улавя отъ специална команда ловци и съ нарочно приготвенна кола да се закарвали въ затворено мѣсто, дѣто слѣдъ 3 дни се избивали; никое куче не се позволява да ходи, невързано или безъ намордникъ.

На главнитѣ градски входище щѣли да се поставятъ градски агенти, които да прѣдупрѣждаватъ селянетѣ, които водятъ съ колата си кучета, да ги вързватъ, иначе още тамъ щѣли да бждатъ избивани кучетата и стопанетѣ имъ глобявани.

Всичкитѣ изброени мѣрки сж доста строги; ако тѣ се приложатъ, както трѣбва и въ продължение на 1 — 2 години, то може да се вѣрва, че града съвсѣмъ ще се освободи отъ безстопански и свободни кучета.

У насъ привычка е станало всѣка къща да има и по едно малко или голѣмо куче, което да обажа, когато нѣкой влиза въ къщи. Тая привычка никому зло не може да причини, ако всѣки стопанинъ се грижеше до нейдѣ за своето куче и ако носѣше отговорността за врѣдитѣ, които то би причинило на другитѣ хора, обаче у насъ подобно нѣщо не сжествува, — побѣснява едно куче, ухапва 5 — 6 дѣца и стопанина му ни най-малко не се трѣвожи за тия пакости, причинени отъ неговия добитѣкъ; това е или Постоянната комисия или Общинското Управление, върху които се стоварватъ всичкитѣ неприятности и задължения. За отстранение

на тая аномалностъ, споредъ нашето мнѣние, необходимо е всѣки стопанинъ да тури на кучето си нашияникъ съ металическа плака, на която да бждатъ изрѣзани принципалитѣ на стопанина, участка и № на улицата, та когато едно куче причини нѣкому врѣда, като се хване, да се знае чие е и стопанина му да е отговоренъ за причиненитѣ врѣди.

Строго да се слѣди да не се пушатъ на улицитѣ кучета безъ намордници; който не иска да си държи вързано кучето или безъ намордникъ, той е длъженъ самъ да го убие. Само съ тая мѣрка цѣли градове и страни сж се отървали отъ случайни ухапвания и отъ бѣсни кучета.

Само едно е лошо, че у насъ всѣка добра мѣрка и всички полезни распорѣждания се прилагатъ само 2 — 3 дена, колкото да се каже, че се е взема известна мѣрка и слѣдъ това вече пакъ всичко си отива по старому.

Сърбежъ на опашката. Отъ домашнитѣ животни най-често кучетата и конетѣ страдатъ отъ силенъ сърбежъ на опашката; конетѣ, които страдатъ отъ сърбежъ много силно се чешатъ отъ твърди прѣдмети и даже до толкова, щото си изранватъ бутоветѣ; отъ много честото чесане космитѣ на опашката, особено при основата, се прѣчупватъ и опашката придобива видъ на свинска четина. което много грози конетѣ, особено ако сж впрѣгатни или ѣздови. Кучетата, когато иматъ силенъ сърбежъ на опашката, хапятъ се и по нѣкога така силно, че почнува да тече кръвъ отъ ухапанитѣ мѣста; едновременно съ хапането кучетата квичатъ и се въртятъ на кълбо, за да хванатъ опашката.

Главната причина на тоя сърбежъ е нечистотата на опашката, а у конетѣ и къснитѣ черве, които се налѣпватъ около задното отворстие. За прѣмахване на сърбежа, било у конетѣ, било у кучетата, трѣбва цѣлата опашка много добрѣ да се измива съ хладка сапунена вода, съ катранлива вода, а още по-добрѣ е прѣдварително да се натрие добрѣ цѣлата опашка съ нѣкое тлъсто вѣщество и подиръ нѣколко часа или на слѣдующия день да се измие съ сапунлива вода. Съ едно-двѣ измивания нищо не се постига, — опашката постоянно трѣбва да се държи чиста, ако искаме да нѣма сърбежъ и поврѣждане на космитѣ.

Черветѣ на задното отворстие, слѣдъ известно прѣсто-

яване, сами се отпусчатъ и се изхвърлятъ заедно съ изверженята.

Напукване на копитата у конетѣ. Тоя недостатъкъ най-често се случва у магаретата и конетѣ, а съвсѣмъ нарѣдко у другитѣ животни. Копитата се напукватъ по цѣлата дължина отъ горѣ на долу, или пъкъ по цѣлата ширина и това напукване става отъ външнѣ поврѣди, отъ удрене съ твърдъ и остъръ прѣдметъ, при силно удрене на краката отъ калдържнитѣ; но напукванията, било по широчината, било по дължината най-често зависятъ отъ самото естество на копитото, — има животни съ много крѣпки копита, която крѣпкостъ зависи отъ климатическитѣ и почвеннитѣ условия, въ които се отгледватъ животнитѣ, или отъ тѣхната порода. Копитата на такъва животни при най-малкъ външенъ ударъ, а и безъ ударъ, се напукватъ, даже тѣ напукани си растятъ. Когато пукнатинитѣ сж малки и плитки, тѣ неврѣдатъ на животното; но когато сж дълбоки, когато пукнатината достига до живата частъ, тогава при всѣко стѣпване животното испытва силни болки и много куца.

Когато напукванията произхождатъ отъ външни причини, тогава има надѣжда, че ще се изцѣрятъ; но когато тѣ иматъ за причина самото естество на животното и на копитото, тогава почти нѣма надѣжда за изцѣряване.

За прѣдпазване на копитата отъ напукване необходимо е тѣ постоянно да сж меки и еластични, а това най-лесно се постига, като се мажатъ съ смѣсъ отъ дървенъ катранъ и масъ или катранъ и зейтинъ.

Напукванията на копитата, като недостатъкъ, който намалява стойността на животното, най-често се скриватъ отъ очитѣ на купувача, като се замазватъ съ катранъ, зифтъ, опушенъ воскъ и пр., сто защо, когато се купува нѣкое животно и копитата му сж нацапани, трѣбва да се прѣдполага, че тѣ сж на пукани и трѣбва много внимателно да се прѣгледватъ.

Наростъ на заднитѣ юлѣна. Тая поврѣда на всѣкъждѣ у насъ наричатъ съ турската дума „каракушъ“, която съвсѣмъ неотговаря на поврѣдата, по която е общепотрѣбна. Отъ прѣсичване, отъ ударъ или отъ естествена слабостъ започва да расте мъртва костъ отъ вътрѣшната

стърна и при долния край на колѣното. До дѣто тая костъ е много малка тя не може да се забѣлѣжи и съвсѣмъ не прѣчи на животното; но щомъ стане по-голѣма, тя почне да прѣчи на свободното движение на става и причинява куцане. Куцането се забѣлѣзва само въ началото, когато почне животното да ходи, но щомъ прѣмине 1 — 2 километра то съвсѣмъ прѣстава да куца и никой не може да познае, че има нѣкой недостатъкъ. Когато коста доста е порастнала, тя може да се познае и да се види, като се гледатъ двѣтъ колѣна отъ прѣдъ и малко отъ стърни, и като се сравнява формата имъ.

Тоя недостатъкъ почти, че е неизлѣчимъ, може само врѣменно да се помогне на животното да не куца, но поврѣдата за винаги си остава.

Когато нѣкой купува на пазара добитъкъ, трѣбва добръ да обръща внимание на колѣнетѣ, да ли сж еднакви, дали нѣматъ нѣкоя издутость, да ли животното не куца, като почне да ходи и пр.. Когато нѣкое животно има такъвъ недостатъкъ, то продавача му постоянно го кара да ходи, за да не почне да куца; но достатъчно е да се се остави малко врѣме на спокойствие и послѣ да се накара да ходи, за да почне да куца.

Слѣпотата. Вѣки добитъкъ, който по единъ или по другъ начинъ е лишенъ отъ зрѣнieto, се казва слѣпъ. За явната и обикновенна слѣпота ний нѣма какво да кажемъ, понеже е лѣсно видима отъ всѣкиго; а има случаи, щото окото да бжде съвършено здраво, ясно, безъ никаква външна поврѣда, а пъкъ не вижда. Тукъ може да пмаме два случая: 1) когато вънкашно окото е здраво, но лѣщата е поврѣдена и 2) когато вънкашно окото е здраво и лѣщата е здрава, но очния нервъ е поврѣденъ. Въ единия и въ другия случай окото е слѣпо. При подобна слѣпота най-лесно се излѣква неопитния човѣкъ и може да купи слѣпъ съ едното или и съ двѣтъ очи добитъкъ за съвършено здравъ. За избѣгване на подобно излѣгване — защото въ тоя случай има излѣгване при продажбата — трѣбва да се завърже едното око на животното и да се накара да мине прѣзъ трапъ или прѣчка, дрѣха и пр. и послѣ да се завърже другото око; ако животното вижда прѣпятственото и го прѣскача, това показва, че

очитѣ му сж здрави; а ако се спява отъ тѣхъ или влиза въ трапа, тогава то е слѣпо и не трѣбва да се купува.

ЛЮБОПИТНИ.

Вранитѣ въ земледѣлието. Професора Реригъ, директоръ на лабораторията въ Кенигсбергъ, си задалъ задачата да изслѣдва стомаситѣ на 1080 врани, за да опрѣдѣли родътъ на тѣхната храна, спорѣдъ отдѣлнитѣ периоди. Отъ това негово изслѣдване, което се е продължавало цѣла година, се дошло до слѣдующий резултатъ: Съдържимото въ стомаха на всѣка врана може да се раздѣли на три: камъчки, растителни вещества и животни останки. Камъчки въ значително количество се намиратъ и въ стомаситѣ на още малкиятѣ вранички, наскоро палупени, които още не сж напусквали гнѣздата си; тѣзи камъчки слѣдователно сж попаднали въ тѣхнитѣ стомаси чрѣзъ храната, която тѣ получаватъ въ гнѣздата отъ майкитѣ си. Камачетата съставляватъ седмата часть на храната. Половината отъ всичката храна се состои отъ растителни вещества отъ твърдѣ разнообразно произхождение. Пшенични зърна били намѣрени въ стомаситѣ само на нѣколко врани; ржжени, ячменени и овесени зърна се намѣрили още по малко. Около 7 процента отъ всичката храна на вранитѣ съставлявали мишкитѣ, а 13 — насѣкомитѣ. Зимѣ по малко, само 3·3 процента, а лѣтѣ до 36·8 процента, пъ подиръ пакъ тѣ продължаватъ да убиватъ жертвитѣ си. Само при недостатъчностъ на насѣкоми, вранитѣ прибѣгватъ до меса на храна въ видѣ на мърша и пр. Отъ това трѣбва да извадимъ заключението, че вранитѣ сж полѣзни и да се обрънемъ къмъ земледѣлицѣтъ съ съвѣта: „Не пестрѣлявайте вранитѣ!“

Колко е полѣзна жабата? Въ миналата книжка на сп. „Сѣ я чѣ“, стр. № 446, подъ заглавие: „Врѣдна ли е жабата?“ доказвахме че тя е полѣзна. Сега, за да можемъ да увѣримъ въ това читателитѣ си и да имъ дадемъ едно по ясно прѣдставление за размѣра на ползата отъ жабата, ще приведемъ слѣдующето: Английскій натуралистъ Курклендъ е распорилъ стомаситѣ на 50 жаби и намѣрилъ въ тѣхъ 5% нѣкакви вѣщества, които не се подавали на

никаква обстоятелствена анализа. Слѣдъ това въ стомаха на всѣка жаба намѣрили нѣколко зрънца пѣсѣкъ, единъ охлювъ, 10 насѣкоми, нарѣчени „мокрици“ — (*oniscus asellus*) 2 паяка, 3 жив. водни-кончета — (*Libellula*), 19 мравѣ, 14 бръмбари, 13 разни насѣкоми, 19 разни видове червей, 9 гъсеници и др. още различни червеи. Кирклендъ, като привежда горнитѣ цифри, като срѣдни числа, дохожда до заключението, че жабата, като животно, повечето насѣкомоядно, е ползно въ земледѣлнето и негрѣбова да се убива, а наопаки трѣбва да се съдѣйствува за нейното размножаванне. Като посчитали Английскій натуралистъ какво може да взяде всѣка година прѣвъ лѣтото всѣка една жаба, дошелъ до убѣждението, че това непривлекателно животно, което се безжалостно прѣслѣдва отъ чловѣка, принася неоцѣнима полза на земледѣлца. „Това количество насѣкоми, — казва Кирклендъ, — което всѣка жаба отдѣлно взядва въ едно лѣто, би принесло загуба повече отъ 100 лева.“

Велосипедъ — орало. Руското списание „Мозаика“ пише, че изъ Люблинъ въ Петербургъ е дошелъ единъ селянинъ самоукъ — механикъ на име Грайворонъ, който е сполучилъ да направи велосипедъ — орало. Въ Петербургъ той намѣрилъ единъ капиталистъ, който е взелъ върху себе си експлоатацията и грижата по издѣйствуване привилегии на тѣзи машини.

Годишното производство и употрѣбѣние на захарта въ Европа. Годишното производство на захарта въ цѣлий свѣтъ възлиза на 800,000,000 тона, отъ които 4,500,000 се произвежда отъ захарно цвѣкло и 3,500,000 отъ захарната трѣстъ.

Отъ странитѣ произвеждаючи захаръ отъ захарно цвѣкло първо мѣсто заема Германия, която произвежда $\frac{1}{3}$ отъ всичкото количество, слѣдъ нея иде Австрия, която произвежда почти колкото Германия, и слѣдъ тѣхъ идатъ Франция, Русия, Белгия и Холандия, производството на които се равнява на $\frac{1}{3}$.

Годишното употрѣблѣние на захарта на всѣки човѣкъ се изразява въ слѣдующитѣ количества:

Въ Англия — 39 кгр., Данія — 20·4, Холандия — 14·1, Франция — 13·6, Швеция и Норвегия — 11·3, Русия — 4·5, Турция — 3·2, Италия — 3·2, Гърция — 2·7, Сърбия — 1·8.

Отъ тѣзи числа излиза, спорѣдъ единъ Американски вѣстникъ, че най много захаръ употрѣбаватъ тѣзи народи, които се отличаватъ отъ другитѣ по наклонността си къмъ мореплаването, търговията и колонизиранieto.

Производство на коприната въ цѣлий свѣтъ. Годншното производство на суравата коприна въ цѣлий свѣтъ, въ сегашно врѣме, достига до 28,000,000 килограма. Европа произвежда $\frac{1}{5}$ часть отъ това количество или около 5,600,000 килогр., Китай произвежда 12,500,000 к. гр., Япония 6,000,000 килогр., Италия — 4,000,000 к. гр., Франция — 900,000 кгр. Австро-Унгария — 250,000 кгр, Евр. Турция — 200,000 кгр. Испания — 80,000 кгр, Гърция — 35,000 кгр., Европейска Русия 1,000 кгр., Германия — 500 кгр., Англия — 200 кгр.

Р А З Н И.

КЪМЪ Г. Г. АБОНАТИТЪ. Тѣзи е вече осма книжка отъ списанието ни. Още четери книжки оставатъ за да завършимъ годината. Ако до сега не спомѣнувахме нищо за пари на абонатитѣ си, мислимъ че сега сме въ правото си да ги подканимъ да се исплатятъ, толкова повече, че нѣкои отъ тѣхъ ни дължатъ още отъ мин. години. Вѣрваме, че тѣ ще се съгласятъ съ насъ, че е грѣхота и срамота да се получава едно списание рѣдовно двѣ и три години и да не се плати срѣщу това нито сантимъ. Надѣваме се, че тѣзи покана ще бѣде чута отъ г. г. абонатитѣ ни, като ще побързатъ да се издължатъ прѣдъ редакцията. Сега поне нѣматъ оправдания да не се исплащатъ.

Молимъ испращанieto на абонаментитѣ да става въ пощ. бонове, банкноти, пощ. записи, *из не и въ гербови марки.*

РЕДАКЦИЯТА.

Окржжнитѣ съвѣти. Наближава врѣме да се открие Септемврийската сесия на окржжнитѣ съвѣти. Имаме свѣденія, че Министерството на вхтрѣшнитѣ работи е прѣдписало щото засѣданията на окр. съвѣти да траятъ само нѣколко дни. Ние се обръщаме къмъ окр. съвѣтници съ молба: ако и въ кратко врѣме, да се заинтересуватъ най-първо съ мѣркитѣ, които

иматъ за цѣль подобрѣние материалното положение на населението, а това е земледѣлното, скотовѣдството, съобщенията и пр. Оправдаването „късо бѣше врѣмето“ нѣма да ги оправдава, защото и въ 5 дѣня могатъ да се взематъ мѣрки много умни и на мѣсто. Проучванията на материалното положение на населението всѣки окр. съвѣтникъ, вѣрваме, е направилъ прѣзъ годината. Сега остава само мнѣния да се размѣнятъ и рѣшения да се взематъ. Нека всички рѣшения да бѣдѣтъ въ хармония съ срѣдствата на окр. касса, а не както до сега — сума параграфи съ по хиляди левове се прѣдвиждатъ въ окр. бюджети, а нито сантимъ не се харчи за прѣдвиденитѣ цѣли, защото празнитѣ каси нѣмеятъ, — ама ще речете: „е, нека кажатъ хората, че и ние работимъ за подобрѣния“!

Постояинитѣ комиссии щѣли да се закриятъ. Не отдавна единъ политически вѣстникъ донесе новината, че правителството приготвило законопроектъ, кейто щѣлъ да бѣде узаконенъ т. г., за закриванне на окр. пост. комиссии, като при окр. управители щѣлъ да се назначи още по единъ секретаръ, който щѣлъ да води хазайственната частъ на окржжията. Тъзи новина, ако още и непотвърдена, никакъ не ни изненада, защото реформиранието на тѣзи комиссии миналата година бѣше стѣпка къмъ закриваннето имъ. Ние сме за принципътъ: пост. комиссии да бѣдѣтъ или съвършено самостоятелни учрѣждения или хичъ да не съществуватъ.

Филоксерата въ Шуменско. Най-послѣ този толкова опасенъ неприятель на най-благородното растение — лозата, слѣдъ като расплака хиляди сѣмейства въ сѣверна, западна и отъ скороу въ южна България, тѣзи година се откри неговото съществуване и въ Шуменскій Окржгъ. Единъ приятель ни съобщава, че г-нъ Инспектора по лозарството въ казаній окржгъ до сега е сполучилъ да открие филоксерни гнѣзда въ Прѣславска и Е. Джуманска околия, а именно въ селата: Драгоево, Салманово, Троица, Осмаръ, Кочево и Бухларъ. И така лозята въ Прѣславско, които пояха цѣлата безвинна источна България сж обрѣчени вече на изгубване.

Филоксерата и въ Пловдивскій окржгъ. Пишатъ ни отъ гр. Пловдивъ, че г-нъ Инспектора по лозарството и земледѣлното открилъ съществуването на филоксерата въ с. Арапово — Конушка околия. И така, това ужасно зло за лозар-

ството се намира вече и въ Пловдивско, а може би да се открие и въ Ст. Мжака — градецъ прочугъ по своето винено производство. Понеже почти цѣла България е вече заразена, а имѣющитѣ се вече държавни и частни разсадници съ американски лози сѣ малко и малки, та не ще могатъ да задоволятъ голѣмитѣ нужди, на нашето лозарство прѣдстои една сериозна криза.

Гжсеницитѣ на ливадарската пеперуда (*Eugesteon Sticticalis*). Тѣзи гжсеници сѣ заразили една голѣма частъ отъ земитѣ на Варненскій окръгъ. Напоследѣтъ сѣ прѣминали въ Варненскитѣ и Пашакѡйски лозя и сѣ захванали да ядѣтъ зърната на по-нѣжнитѣ видове грозда. Загубата въ лозята отъ тѣхъ е още незначителна, обаче, като се има прѣдъ видъ, че тѣзи имъ е третата генерация, че тѣ наскоро сѣ излупили и че тукъ есенъта е топла, вѣрва се, че тѣ ще иматъ време да принесѣтъ значителна врѣда въ лозята. Нека поне това послужи за урокъ на населението и общин. власти, че другъ пѣтъ, когато се взиматъ отъ властитѣ нѣкакви мѣрки за прѣкрѣпяваня на подобни нещастия, тѣ да подпомагатъ и изпълняватъ распорѣдбитѣ на властѣта, а не да нехайничатъ и да се явяватъ противъ тѣзи распорѣди. Впрочемъ злото тука мнозина вразуми.

Живия примѣръ най-лѣсно учи. Прѣди да се появи и распространи въ страната ни болѣстѣта по лозята „Перионоспората“, благодарение благоприятнитѣ условия за нейното сѣществуване и развиване у насъ, Министерството на Земледѣлието и Търговията, бѣ ввело мѣрки чрѣзъ подведомственитѣ си Земледѣлчески Надзиратели и Инспектори по лозарството да се популяризира мѣжду лозаритѣ прѣсканието на лозята. За тѣзи цѣль казанитѣ чиновници държаха ежегодно практически курсове прѣдъ лозари и прѣдъ учители въ села, паланки и градове, като сами лично приготвяха раствора за прѣсканието и всѣкога подъ тѣхно ръководство се напръскваха по нѣколко декара лозя. Незнаемъ какъ това се е отразило другадѣ, пѣ знаемъ само, че мнозина отъ лозаритѣ изъ Варна и окръга бѣха се вече убѣдили въ ползата отъ прѣсканието и продължаваха ежегодно да си прѣскаатъ лозята. Обаче една годѣна само, — миналата, — поради нечуваната суша недаде възможность да се развие

силно Пероноспората и да нанесе своитѣ опустошения. Това пнакъ щастливо обстоятелство поколеба изново вѣрата на мнозина въ ползата отъ прѣсканieto, понеже неможиха да намѣратъ нѣкоя грамадна разлика мѣжду прѣсканитѣ и непрѣсканитѣ лозя. Това, така да се каже, ги охлади и на тазгодишнитѣ курсове, при все че повлияха и други условия, числото на слушателитѣ сравнително миналитѣ години бѣ несравнено по-малко.

При все това, обаче, имаше по-интелегентни лозари, които послушаха наставницитѣ си и си напрѣскаха пакъ лозята и нещете ли за голѣмо тѣхно щастливо очудване, а за голѣмо нещастие на непослушницитѣ, тѣзи година Пероспората зарази всичкитѣ лозя и много рано ги лишѣ отъ листата имъ. Това зло, което ще намали значително реколта на лозята въ количественно и качествено отношение, стрѣсна невѣрнитѣ томовци и тѣ, които винаги говореха, че прѣсканieto на лозята било „бошъ лафъ“ и „противопоставяние на Бога“, съзнаха, че прѣсканieto е една полѣзна и необходима, като копанѣта, операция. Но настоящемъ непрѣсканитѣ лозя изглѣждатъ като изгорѣли и само съ един сухи прѣчки, като че ли е м. Ноември, а прѣсканитѣ лозя — буйни, зелени и изглѣждатъ мѣжду непрѣсканитѣ като оазис въ пустиня. Още отъ сега най-фанатичитѣ лозари ангажирватъ машини за прѣскание идущата година. Жално е, че такава отлична реколта, която рѣдко се случва, стана жертва на прѣдразсѣдѣцитѣ и фанатизма.

К Н И Ж Н И Ц А.

Постѣпали въ Редакцията: **списания:** „Списание на Българското Економическо Дружество“, кн. **№** VI, гр. София, Редакторъ Г. Н. Колушки; „Орало“ **№** 13, органъ на Българ. Земледѣл. Дружество София; „Ново Врѣме“ **№** 7 и 8, Редакторъ Д. Благоевъ, гр. Пловдивъ. **Вѣстници:** „Народни права“, „Миръ“, „Новъ вѣкъ“, „Български Търговски Вѣстникъ“, „Пловдивъ“, „Съзнание“, „Столиченъ бюлетинъ“, „Варненскій Общ. вѣстникъ“ и „Народенъ листъ“. **Книги:** „Ключъ за распознаване растенията и пр.“, отъ Б. Давидовъ учителъ въ Варненската мъжка гимназия. Този не малъкъ трудъ на Г-на Давидова ще разглѣдаме въ идущата книжка и книгата:

„Най-добрия способъ за познавание и глѣдане на добритѣ млѣчни крави.“

Наредилъ Ив. Тюлевъ, *Издава Дружеството на Ветер.
Лѣкари въ България. — София 1900 год. цѣна 30 ст.*

У насъ съвсѣмъ малко книги сж излѣзли съ достъпно и поучително-съдържанне за нашето население по отгледваннето, отхраната на домашния добитѣкъ, неговата хигиена, прѣдпазваннето му отъ болѣсти, лѣкуваннето на нѣкои болѣсти и пр.; можемъ даже да кажемъ, че малкото печатни книжки, които до сега сж излѣзли на бѣлъ свѣтъ и се отнасятъ специално до скотовѣдството сж толкова малко, щото смѣло може да се каже, че по тоя толкова важенъ клонъ отъ нашето селско стопанство, неключая списанието „В. Сборка“, нищо не е написано.

Главната причина на това е, не че нѣма желание да се издаватъ подобни полезни книжки; не че нѣма хора, които да положатъ трудъ и знания въ полза на нашето население съ печатаннето на нѣщо полезно за него; но всяката причина, до колкото ний можяхме да разберемъ, е, че у насъ повечето, голѣмата частъ отъ населението, даже интелегентни хора обичатъ да четатъ, да черпятъ знания, но да не плащатъ. Това е една много горчива истина, но ний трѣбва да си я кажемъ, и трѣбва да се стараемъ да се искорени тая лоша привычка у насъ. Ето тая е, споредъ насъ, причината за неявяванието на полезни книжки не само по скотовѣдството, но въобще по нашия помиякъ.

Книжката на г-нъ Ив. Тюлевъ, подъ горното заглавие, ще да запълни една отъ твърдѣ многото празнотии у насъ по скотовѣдната частъ. Въ тая малка книжка, отъ двѣ печатни коли, раздѣлена на 12 глави, автора дава всички необходими указания на скотовѣдцитѣ, какъ да познаятъ да ли една крава ще бѣде добра за млѣко или не, да ли ще дава масло и пр.

Въ първитѣ IV глави автора указва на какво главно трѣбва да се обърща внимание при избора на млѣчнитѣ крави и отъ всички признаци, слѣдъ общия изгледъ и здравето, той посочва на вимето, венитѣ върху и прѣдъ вимето съ млѣчното огледало като най-важни.

Въ V глава се посочва на признацитѣ, които заслужаватъ

внимание у младитѣ животни при избиранieto имъ за млѣко, а въ VI-та значението на породата.

Въ VIII-та глава автора разгледва влиянието на скопяването на кравитѣ върху количеството на млѣкото и продължителността на млѣкуването. За влиянието на тая операция, както самъ автора бѣлѣжи, миѣнията сж твърдѣ различни и противорѣчиви; направенитѣ прѣди двѣ години сравнителни опити въ Женева върху скопени и нескопени крави, поставени въ еднакви условия, рѣшиха въпроса въ полза на нескопенитѣ крави. У насъ поне за сега тая работа е прѣждевременна.

Въ IX и X глави се разглежда хигиената и храната на млѣчните крави. Имало е случаи да се говори и да се пише, па даже и въ Н. Събрание ставаше дума за производство на млѣко, на масло, сирене и пр., правѣха се сравнения между нашето млѣчно производство и чуждото и се указваше, какъ да се развие и у насъ млѣчната индустрия. Да се избератъ млѣчни крави, това е възможно; да се докаратъ чужди породи — и това не е трудно; но у насъ, както казва г-нъ Тюлевъ, сѣятатъ хигиената на говедата за съвършено излишна, нѣщо като луксъ; яхъритѣ ниски, тъмни, влажни, нечисти; добитѣка никога непочистенъ; като стане дума за храна, то на рогатия добитѣкъ, главно на неработния, а тукъ влизатъ всичкитѣ крави, се дава храна, колкото да живѣе, а лѣтѣ — колкото намѣри на полѣто. Млѣкото не става отъ въздухъ, а отъ храната, ако се храни добръ добитѣка, ще дава млѣко, ако не се храни — и най-млѣчната крава нищо нѣма да даде. Както въ фабриката за макарони трѣбва да турите брашно, яйца, масло, за да получите макарони, така и тукъ трѣбва да се дава ярма, сѣно, вода, цѣвкло и пр. за да се получи млѣко.

Много е умѣстна забѣлѣжката на автора, че всѣки стопанинъ трѣбва да държи толкова крави за млѣко, колкото може добръ да храни „по-добръ храни 5 крави добръ, отколкото 10 злѣ“, ползата въ първия случай е много по-голѣма, отколкото въ втория.

Въ послѣдната глава автора разглежда „какво влияние има възрастта при първото заплодяване“ и споредъ него, колкото по-рано се запледятъ теличкитѣ, толкова е по-полезно за стопанина и това не влияло никакъ на кравитѣ да си до-растятъ. Ако това се относи само за усъвършенствуванитѣ

породи, които много скоро се развиватъ, то нѣма какво да се каже; но за проститѣ говеда, каквито сж у насъ, ний мислимъ, че не трѣбва да се бърза, — юнчка, която на двѣ години се отелва, обикновено остава недорасла, дава дребно теле и едвамъ ли може да се очаква да стане добра крава.

Съ тая глава се свършва книжката за „познаване и гледане на добритѣ млѣчни крави“. Тя е илюстрирана съ 18 картинки, отъ които едни служатъ за познаване възрастта у говедата, други — изгледа на добрата млѣчна крава, формата на вимето и млѣчното огледало (споредъ Генонъ).

Цѣлата книжка е написана съ гладъкъ и увлѣкателенъ стилъ, достъпенъ и лесноразбираемъ отъ всѣкого.

Цѣната на книжката е само 30 стотинки.

Ний най-горѣщо прѣпорѣчваме тая толкова полезна книжка на всѣки наши скотовѣдци, особено пъкъ на тѣзи, които искатъ да се занимаватъ съ отвѣждане на добитѣкъ за млѣко, тя ще имъ служи за указателъ, на какво да обръщатъ главно внимание, когато купуватъ крави за млѣко; а автора, като похваляваме за добрата идея, която е пмалъ съ съставяннето на тая книжка, надѣваме се, че той ще обогати нашата бѣдна литература съ още таква полезна за нашето скотовѣдно население книжка, като издадената.

Въпросъ.

Господине Редакторе,

Четохъ въ единъ брой на в. „Защита“, който се издава въ гр. Шуменъ, че въ нѣкои села отъ Шуменскій окръгъ лозята били заразени отъ филоксерата. Въ моето лозе на по-слабитѣ чукани сжъ забѣлявалъ едни насѣкоми по-малки и по-големъ (най-големитѣ сж колкото тахтаби). Прилѣпнали сж много стегнато къмъ кората на чукалитѣ надъ почвата. Като се отлѣпватъ отъ мѣстото си стоятъ неподвижни и чакъ когато се натиснатъ показватъ съществуването на краката си. Отгорѣ сж издути, а отдолѣ свършено плоски. Опасявамъ се да не сж тѣ насѣкомитѣ на филоксерата и да не би отъ тѣхъ да слабеятъ чуканитѣ. Моля Ви, Господине Редакторе, да ми явите това филоксера ли е или какво? и има ли и какво срѣдство противъ тѣхъ. Гр. Шуменъ 25 Августъ 1900 г. Съ почитание *А. Васевъ.*

Отговоръ. Много е мъчно да се опрѣдѣли безъ погрѣшно това насѣкомо, на основание само на горнитѣ описания. Добръ би било, ако ви испратехте и поне 3 екз. отъ тѣхъ, а именно единъ отъ най-малкитѣ, единъ отъ най-големитѣ и единъ отъ най-срѣднитѣ, понеже

нѣма опасностъ да е филоксера, защото спорѣдъ писмото Ви тѣ сж много едри, тогава щѣхте много да ни улесните.

При все това, ако описанията Ви сж вѣрни, на основание на които ние правимъ нашитѣ заключения, намираме, че въпросното насѣкомо не е филоксера, а е ларвата на насѣкомото *Lecanium Vini*, което дѣйствително нанася значителни врѣди на лозата, като ѝ причинява и улиране. Срѣдствата противъ това насѣкомо, прѣпоръчани отъ науката до сега сж: а) съ твърда (остра) четка се измиватъ нападнатитѣ чукани съ топла сапунена вода и в) нападнатитѣ чукани се наирѣскватъ съ Нестеровата смѣсь, която се приготвява по слѣдующий начинъ: 40 грамма обикновенъ сапунъ, разтворенъ до течностъ въ вода, 50 грамма патоки (нечистъ катрагъ) и 200 грамма спиртъ се смѣватъ въ едно и получената смѣсь се разреждава съ 1 литръ вода, слѣдъ което ое прибавя 60 грамма теченъ тютюненъ екстрактъ.

Р.

ОБЪЯВЛЕНИЯ:

ОТКРИВА СЕ ПОДПИСКА ЗА II-ТА ГОДИШНИНА НА В. „ЗЕМЛЕД. ЗАЩИТА“

В. „Земледѣлска Защита“ ще излиза прѣзъ II-та год. въ гр. Плѣвенъ седмично съ слѣдующата програма:

- 1) *Уводни статии по сбѣтията въ страната.*
- 2) *Икономически статии.*
- 3) *Специални статии по земледѣлството, скотовѣдството, лозарството, винарството, овощарството, бубарството, пчеларството и пр.*

- 4) *Полезни свѣсти по земледѣлството и клоноветъ му.*
- 5) *Изъ земледѣлското сдружаванне.*
- 6) *Изъ вѣстници и списания.*
- 7) *Хроника.*
- 8) *Въ чужбина.*
- 9) *Книжнина.*

Цѣната на годишно течение отъ вѣстника остава 6 лева. На ученицитѣ се отстъпва за 5 лева. Всички които прѣдплащатъ за цѣла година до края на м. Септемврий направо въ редакцията, получаватъ даромъ единъ екземпляръ отъ Земледѣлския Календаръ на Кормановъ и Малковъ за 1900 година, който който иначе струва 1-30 л.

1 и 2 брой отъ вѣстника ще се испрататъ до всичкитѣ стари абонати, а другитѣ ще се пращатъ само на прѣдплатившитѣ.